

Življenje u multietničkoj sredini -
Građani jednakih prava, mogućnosti i zaštite

PRIRUČNIK

ZA OTSTRANJIVANJE DISKRIMINACIJE NA OSNOVU ETNIČKE PRIPADNOSTI

Под исто сонце
Nën të njëjtin diell
Аути гинез алтанда
Telo jekli kham
Под истим сунцем
Sum idghu soari
Under the same sun

[PRIRUČNIK]

za

OTSTRANJIVANJE DISKRIMINACIJE NA
OSNOVU ETNIČKE PRIPADNOSTI

Septembar 2009

Priručnik za odstranjivanje diskriminacije na osnovu etničke pripadnosti

Izdavači:

Fondacija Institut otvoreno društvo- Makedonija
Udruženje građana za podršku međuetničkog dijaloga
i razvoja zajednice „Zajedničke vrijednosti“

O izdavačima:

Vladimir Milčin
Hajrije Ahmed

Ko-autori:

Mirjana Najčevska
Saško Todorovski

Lektura na makedonskom jeziku:

Aneta Vasilevska - Ljubeckij

Jezična redakcija:

Albanski jezik	– Naser Selmani
Romski jezik	– Ljatif Demir
Turski jezik	– Tulaj Sejfula
Srpski jezik	– Lidija Kongulovska
Vlaški jezik	– Ljubica Gorgieva
Bosanski jezik	– Emina Kurtović
Engleski jezik	– Lenče Čadilovska

Dizajn i štampa: Brigada dizajn

Tiraž: 100

“Ova je publikacija pripremljena uz pomoć Evropske Unije. Sadržaj ove publikacije je jedinstvena odgovornost Fondacije Instituta otvorenog društva-Makedonije i Zajedničkih vrijednosti, te na nijedan način ne reflektira poglede Evropske Unije.”

[SADRŽAJ]

O priručniku	4
1. Uvod – Diskriminacija; definiranje	20
2. Specifične vrste diskriminacije	23
3. Međunarodno pravo protiv diskriminacije	27
4. Svjetska konferencija i durbanski dokumenti	33
5. Republika Makedonija; Antidiskriminacijska regulativa	36
6. Mehanizmi za zaštitu u slučajevima diskriminacije na osnovu etničke pripadnosti	43
7. Nevladine organizacije protiv etničke diskriminacije	47
8. Njegovo visočanstvo – Nadzor	50
9. Nevladine u akciji	56
9.1 Izmjena društvene prakse	56
9.2 Izmjena administrativne prakse	57
I. NA CENTRALNOM NIVOU	58
II. NA LOKALNOM NIVOU	60
9.3 Izmjena sudske prakse	60
10. Nešto kao rezime	64
PRILOG 1 - Formiranje dosijea – faktografija	65
PRILOG 2 - Formiranje dosijea – kvalifikacije	66
PRILOG 3 - Formiranje dosijea – ocjene	67
Rječnik ljudskih prava	68

[O PRIRUČNIKU]

Bosanski jezik

Ovaj priručnik treba poslužiti kao alat za prepoznavanje diskriminacije na etničkoj osnovi i iniciranje aktivnosti s ciljem spriječavanja, zaštite i sankcioniranja slučajeva ovakve diskriminacije.

U priručniku se polazi od definicije diskriminacije prema kojoj je diskriminacija:

- svako razlikovanje, isključivanje, ograničavanje, ili nejednako postupanje ili nepostupanje,
- na osnovu spola, rase, nacionalnosti, etničke pripadnosti, državljanstva, porijekla, religije ili uvjerenja, obrazovanja, mišljenja, političke pripadnosti, ličnog ili društvenog statusa, hendikepa, uzrasti, seksualne orijentacije, bračnog stanja, imovinskog statusa, pripadnosti depriviligiranoj grupi, zdravstvenom stanju ili na bilo koju drugu osnovu (u situaciji kada osnova postoji u trenutku, ili je ranije postojala, a ne postoji u trenutku, ili može postojati u buduću, ili se pripisuje određenom licu)
- koje ima za cilj ili rezultira u onemogućavanju ili otežavanju priznanja, uživanja ili praktikovanja od strane svih lica na jednakoj osnovi svih prava i sloboda, odnosno u nepovoljnijem tretmanu jednog lica u odnosu na drugo.

Polazni vrijednosni sistem postupanja u uvjetima diskriminacije bazira se na postojećim ratifikatima (međunarodni dogovori koji su prihvaćeni na nivou nacionalne legislative), Ustava i zakona u Republici Makedoniji. Posebna pažnja je posvećena sistemu zadataka koje treba izvršiti svaka država koja je prihvatila odgovarajuće međunarodne standarde.

U Republici Makedoniji i u trenutku postoji izgrađen sistem zaštitnih mehanizama, koji se mogu primjeniti u slučajevima diskriminacije na etničkoj osnovi. Disperziranost nediskriminatorских odredbi, terminološka neujednačenost i nepreciznost zaštitnih mehanizama, otežavaju njihovo praktikovanje i problematiziraju zaštitu, međutim, mogu biti iskorišćeni u velikom broju slučajeva (posebno s ciljem građenja baze podataka za dominantne vrste diskriminacije).

Ratifikacijom većeg broja međunarodnih ugovora, na raspolaganju građanima stoji mogućnost za podnošenje individualnih i kolektivnih peticija: Komitetu za ljudska prava, Komitetu za ekonomska, socijalna i kulturna prava, Komitetu za eliminaciju rasne diskriminacije, Komitetu za eliminaciju svih oblika diskriminacije protiv žene, Komitetu za prava djeteta, Evropski sud za ljudska prava, Komitet ministara Savjeta Evrope i Savjetodavni komitet, Savjet za ljudska prava, Visoki komesar za ljudska prava OUN, Mreža individualnih (Specijalnih izvjestitelja, specijalnih pretstavnika i neovisnih eksperata) i mandati radnih grupa za ljudska prava.

OUN i regionalne i međunarodne strukture (OSCE, Savjet Evrope i sl.) prepoznaju i prihvataju nevladine organizacije kao značajne partnere u borbi sa diskriminacijom (posebno u dijelu monitoringa, alertiranja, izvještavanja, ali i u postupanju u konkretnim slučajevima).

Prvi i osnovni korak u borbi protiv diskriminacije i posebno u borbi protiv etničke diskriminacije je: MONITORING koji podrazumijeva zbir aktivnosti usmjerenih ka sistematskom evidentiranju i dokumentiranju informacija povezanih sa mogućim prekršajima ljudskih prava i sloboda.

Da bi mogao odigrati pravi ulogu, monitoring se mora sprovesti poštivanjem određenih bazičnih principa i unaprijed zadatom obliku ostvarivanja.

Iskustva nevladinih organizacija mogu poslužiti u daljem razvoju nediskriminatorskog djelovanja u oblasti: društvene, administrativne i sudske prakse.

Suradnja nevladinih i vladinih struktura, formalizacija sakupljanja podataka i odgovarajuća senzibilizacija o suštini diskriminacije, predstavljaju značajan element u daljoj borbi sa diskriminacijom i minimiziranju štetnih posljedica od akata diskriminacije.

[ЗА ПРИРАЧНИКОТ]

Македонски јазик

Овој прирачник треба да послужи како алатка за препознавање на дискриминацијата врз етничка основа и за поттикнување активности со цел спречување, заштита и санкционирање на случаите на ваква дискриминација.

Во прирачникот се поаѓа од дефиницијата на дискриминацијата според која дискриминација е:

- секое разликување, исклучување, ограничување или нееднакво постапување или непостапување,
- врз основа на пол, раса, националност, етничка припадност, државјанство, потекло, религија или уверување, образование, мислење, политичка припадност, личен или општествен статус, хендикеп, возраст, сексуална ориентација, брачна состојба, имотен статус, припадност на депривилегирана група, здравствена состојба или која било друга основа (во ситуација кога основата постои во моментот, или постоела порано, а не постои во моментот, или може да постои во иднина, или која се припишува на одредено лице)
- кое има за цел или резултира со оневозможување или отежнување на признавањето, уживањето или практикувањето од страна на сите лица врз еднаква основа на сите права и слободи, односно во понеповолен третман на едно лице во однос на друго.

Појдовниот вредносен систем на постапување во услови на дискриминација се базира на постојните ратификувани документи (меѓународни договори што се прифатени на ниво на национално законодавство), Уставот и законите во Република Македонија. Посебно внимание е посветено на системот од задачи што треба да ги изврши секоја држава што ги прифатила соодветните меѓународни стандарди.

Во Република Македонија и во моментов постои изграден систем од заштитни механизми, кои можат да се применат во случаи на дискриминација врз етничка основа. Дисперзираност на недискриминациските одредби, термилошка неуедначеност и непрецизност на заштитните механизми го отежнуваат нивното практикување и ја проблематизираат заштитата, меѓутоа, можат да бидат искористени во голем број случаи (посебно со цел градење база на податоци за доминантните видови дискриминација).

Со ратификацијата на поголем број меѓународни договори на располагање на граѓаните им стои можноста за поднесување поединечни и колективни петиции до: Комитетот за човекови права, Комитетот за економски, социјални и културни права, Комитетот за отстранување на расната

дискриминација, Комитетот за отстранување на сите форми на дискриминација на жената, Комитетот за правата на детето, Европскиот суд за човекови права, Комитетот на министрите на Советот на Европа и Советодавен комитет, Советот за човекови права, Високиот комесар за човекови права при ООН, Мрежа од поединечни мандати (специјални известувачи, специјални претставници и независни стручњаци) и мандати на работни групи за човековите права.

ООН и регионалните меѓународни структури (ОБСЕ, Советот на Европа и сл.) ги препознаваат и прифаќаат невладините организации како значајни партнери во борбата со дискриминацијата (посебно во делот на надзорот, алармирањето, известувањето, но и во постапување во конкретни случаи).

Првиот и основен чекор во борбата против дискриминацијата и посебно во борбата против етничката дискриминација е: **НАБЉУДУВАЊЕТО** подразбрано како збир од активности насочени кон систематско бележење и документирање информации поврзани со можни прекршувања на човековите права и слободи.

За да може да ја одигра вистинската улога, набљудувањето мора да се спроведува со почитување одредени основни принципи и однапред зададена форма на остварување.

Искусствата на невладините организации можат да послужат во натамошниот развој на недискриминирачко дејствување во областа на општествената, административната и судската практика.

Соработката на невладините и на владините структури, формализацијата на собирањето податоци и соодветната чувствителност за суштината на дискриминацијата, претставуваат значаен елемент во натамошната борба со дискриминацијата и во намалувањето на минимум на штетните последици од актите на дискриминација.

PËR DORACAKUN

Gjuhë shqipe

Ky doracak duhet të shërbejë si mjet për njohjen e diskriminimit në bazë etnike dhe për nxitjen e aktiviteteve për të penguar, mbrojtur dhe sanksionuar rastet e këtij diskriminimi. Daracaku nisët prej definimit të diskriminimit sipas të cilit diskriminimi është:

- **çdo** veçim, përjashtim, kufizim ose procedim i pabarabartë ose mosprocedim,
- **ne bazë** të gjinisë, racës, kombësisë, përkatësisë etnike, shtetësisë, prejardhjes, fesë ose bindjes, arsimit, mendimit, përkatësisë politike, statusit personal ose shoqëror, hendikarit, moshës, orientimit seksual, gjendjes martesore, gjendjes materiale, përkatësisë të grupeve të paprivileguara, gjendjes shëndetësore ose çfarëdo baze (në situatë kur ajo ekziston, ose ka ekzistuar më herët, ndërsa nuk ekziston për momentin, ose mund të ekzistojë në të ardhmen, ose e cila i përshkruhet një personi të caktuar.)
- **e cila ka për qëllim ose rezulton** me pamundësimin ose vështirësimin e njohjes, gëzimit ose të praktikimit nga të gjitha personat në bazë të barabartë të të gjitha të drejtave dhe lirive, respektivisht trajtim të pavolitshëm të një personi në raport me një tjetër.

Sistemi bazë i vlerave gjatë procedimit në kushte të diskriminimit bazohet mbi dokumentet aktuale të ratifikuara (marrëveshjet ndërkombëtare që janë pranuar në nivel të legjislacionit kombëtarë), Kushtetutës dhe ligjeve të Republikës së Maqedonisë. Vëmendje e veçantë i kushtohet sistemit të detyrimeve që duhet t'i përmbush çdo shtet që ka pranuar standardet gjegjëse ndërkombëtare.

Në Republikën e Maqedonisë aktualisht ekziston sistem i ndërtuar mekanizmash mbrojtës, që mund të zbatohen në rast të diskriminimit në baza etnike. Shpërndarja e dispozitave jodiskriminuese, mosharmonizimi terminologjik dhe i pasaktë i mekanizmave mbrojtës e rëndojnë zbatimin e tyre dhe e problematizojnë mbrojtjen, megjithatë në të shumtën e rasteve mund të përdoren (veçanërisht për të ndërtuar bazën e të dhënave për llojet kryesore të diskriminimit).

Me ratifikimin e pjesës më të madhe të marrëveshjeve ndërkombëtare në disponim të qytetarëve u vjen mundësia për ngritjen e peticioneve personale dhe kolektive para: Komitetit për të drejtat e njeriut, Komitetit për të drejtat ekonomike, sociale dhe kulturore, Komitetit për eliminimin e diskriminimit racial, Komitetit për eliminimin e të gjitha formave të diskriminimit ndaj gruas, Komitetit për të drejtat e fëmijës, Gjykata evropiane për të drejtat e njeriut, Komiteti i ministrave të Këshillit të Evropës dhe Komitetit këshilldhënës, Këshillit për të drejtat e njeriut, Komisarit të Lartë për të drejtat e njeriut pranë OKB-së, Rrjeti i mandateve të veçanta (raportuesve special, të dërguarve special dhe të ekspertëve të pavarur) dhe mandatet e grupeve të punës për të drejtat e njeriut.

OKB dhe strukturat rajonale ndërkombëtare (OSBE, Këshilli i Evropës, etj) i njohin dhe i pranojnë organizatat joqeveritare si partnerë të rëndësishëm në luftën kundër diskriminimit (veçanërisht në pjesën e mbikqyrjes, alarmimit, raportimit, por edhe për procedimin e rasteve konkrete).

Hapi i parë themelorë në luftën kundër diskriminimit dhe veçanërisht në luftën kundër diskriminimit etnik është: mbikqyrja e cila kuptohet si përmbledhje e aktiviteteve të orientuara kah sistemi i evidentimit dhe dokumentimit të informacioneve lidhur me shkeljen eventuale të të drejtave dhe të lirive të njeriut.

Për të mundur ta luajë rolin e vërtetë, mbikqyrja patjetër duhet të zbatohet duke respektuar disa parime themelore dhe formën e realizimit të përcaktuar paraprakisht.

Përvojat e organizatave joqeveritare mund të shërbejnë në zhvillimin e mëtutjeshëm të veprimtarisë jodiskriminuese në fushën e: praktikës shoqërore, administrative dhe gjyqësore.

Bashkëpunimi i strukturave joqeveritare dhe qeveritare, formalizimi i mbledhjes së të dhënave dhe ndieshmëria adekuate për thelbin e diskriminimit, janë element i rëndësishëm në luftën e mëtutjeshme kundër diskriminimit dhe minimizimin e pasojave të dëmshme nga aktet e diskriminimit.

[REHBER HAKKINDA]

Türkçe

Bu rehber, etnik esas üzere ayrımcılığı tanıma aleti olarak ve bu gibi ayrımcılık olaylarını engelleme, koruma ve cezalandırma etkinliklerini kışkırtma amacıyla kullanılmalıdır.

Rehber, ayrımcılığın tanımıyla başlamaktadır, bu tanıma göre ayrımcılık:

- her türlü fark yapma, ayırma, sınırlama veya eşit olmayan davranma veya davranmama,
- cins, ırk, milliyet, etnik mensubiyet, vatandaşlık, soy, din veya inanç, eğitim, düşünce, siyasi mensubiyet, kişisel veya toplumsal statü, hendikap, yaş, cinsel oryantasyon, medeni hal, mal varlığı, öncülük verilmeyen gruba mensubiyet, sağlık durumu veya herhangi başka bir esasa göre ayırım yapmak (esasın şu anda var olması, veya önceden oluşu, fakat şu anda olmayışı, ya da gelecekte olabilmesi veya belirli kişiye mal edilen durumlarda)
- bütün hak ve özgürlüklerin eşit esas üzerine herkes tarafından tanınma ve pratikte kullanılması imkanını sağlamama veya zorlaştırma, veya başka bir kişiye kıyasen bir kişiye uygun olmayan davranış amaçlı veya sonuçlu durumlardır.

Ayrımcılık koşullarında davranmanın başlangıç değer sistemi, varolan onaylı belgeler (ulusal yasama düzeyinde kabul edilmiş uluslararası anlaşmalar), Anayasa ve Makedonya Cumhuriyeti kanunlarına dayanmaktadır. İlgili uluslararası standartları kabul eden her devletin yapması gereken ödev sistemlerine özel dikkat sunulmuştur.

Makedonya Cumhuriyeti'nde, şu anda da etnik esaslı ayrımcılık durumlarında uygulanabilecek koruma mekanizmaları sistemi mevcuttur. Ayrımcılığa karşı kuralların dağınıklığı, kaoruyucu mekanizmaların terim uyumsuzluğu ve kesin olmayışları, onların pratikte uygulanmasını zorlaştırarak korumayı sorunlu yapıyorlar, fakat bir çok durumlarda (özellikle, dominant ayrımcılık çeşitlerine ait veriler bazının oluşturulması amacıyla) onlardan yararlanılabilir.

Büyük sayıda uluslararası anlaşmaların onaylanmasıyla, vatandaşlara, bireysel veya toplu olarak birçok yere petisyon sunma olanağı verilmiştir: İnsan hakları Komitesine, Ekonomi, Sosyal ve Kültür hakları Komitesine, Irk Ayrımcılığını Engelleme Komitesine, Kadınlara her çeşit ayrımcılığın kaldırılması Komitesi, Çocuk Hakları Komitesine, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesine, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesine ve Danışma Komitesine, İnsan Hakları Konseyine, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliğine, Bireysel Görevliler Ağına (özel munabirler, özel temsilciler ve bağımsız uzmanlar) ve İnsan hakları çalışma grupları görevlerine.

BM ve bölgesel uluslararası kuruluşlar (AGİT, Avrupa Konseyi v.b.), ayrımcılıkla mücadele konusunda sivil toplum teşkilatlarını önemli ortak olarak tanır ve kabul etmektedirler (özellikle denetim, uyarı, alarm verme ve somut durumlarda işlem bakımından).

Ayrımcılıkla mücadele, özellikle de etnik ayrımcılıkla mücadelede ilk ve temel adım: insan haklarının ve özgürlüklerinin olası ihlalleriyle bağlantılı bilgileri sistematik bir biçimde kaydederek belgelendirmeye yönelik etkinlikler toplamı anlamında - **GÖZETİMDİR**.

Gerçek görevini yapabilmesi amacıyla gözetim, belirli temel prensiplerin saygılanması ve önceden belirlenmiş gerçekleştirme biçimiyle uygulanmalıdır.

Sivil toplum teşkilatlarının tecrübeleri, toplumsal, administrativ ve adliye pratiği alanlarında ayrımcılık yapmama etkinliğinin ileride daha da gelişmesinde yarardan olabilirler.

Sivil toplum ve hükümet teşkilatlarının işbirliği, bilgi toplamanın formalizasyonu ve ayrımcılık esasına gösterilen duyarlılık, ayrımcılıkla gelecekteki mücadelede ve ayrımcılığın doğurduğu zararlı sonuçları en aza indirmede önemli unsuru oluşturmaktadır.

BAŠO INSTRUKCIENGORO LIL

Romani čhib

Akava lil trubul te sikavel pes sar instrumento bašo pendžaripe e diskriminaciakoro upral i etnikani funda thaj iniciripe e aktivipangoro resarinasa ten a ovel kerdi, arakhipa thaj sankcioniripe e asavke diskriminaciatar.

Ano instukeciengoro lil ovela cidime tari definicia e diskriminaciakoro uzal savi i diskriminacia si:

- sakova averipe, ikaldipe, limitiripe ja pale najekhipe keripe buti ja pale bikeripe buti,
- upral i funda e poloskiri, rasakiri, nacionalnipaskoro, etnikane preperipaskoro, themutnipaskoro, kustikipe, religia ja pale patjavipe, sikljovipa, gindipe, politikane preperipaskoro, personalnikano ja pale amalipaskoro statuso, hendikepo, baripe, seksualnikani orientacia, prandipaskoro haleskoro, isipaskoro statuso, preperipe e depriviligirime grupakoro, sastipaskere haleskoro ja pale save te si fundakoro (ani situacia kana o fundavipe isi ano momento, ja pale isi a akana nane ano momento, ja pale ka šaj te ovel ano avutnipe, ja pale dži o terminiripe e simakoro)
- savo so isi resaripe ja pale rezultatoja ano nadendipe ja pale pharipe palo angigaripe, hošipe ja pale prakticipiripe tari rig sa e simengoro upral o jekh fundipe ke sa e hakoja thaj tromalipe, ja pale ano ponašukar tretmano ki jekh sima ani relacia e avereskoro.

O cidime baripaskoro sistemo ko keripe e šartenca e diskriminaciakoro a ovela bazirime ke akanutne ratifikatoja (interncionalnikane phandle lafia save so si lele ko nivo e nacionalnikane legislativasa), o Konstitucionalo thaj e zakonoja ani Republika Makedonia. Ulavdi sama si dendo ko sistemo tare butja save so trubul te kerel akaja them te lel e jekhutne maškarmutne standardoja.

Ani Republika Makedonia thaj ano momento isi barookerdo sistemo tare arakhipaskere sistemoja taro arakhipaskere mehanizmoja, save so šaj te oven kerjakerde ane čipote kana isi diskriminacia ko etnikano fundipe. I disperziripe ko bidiskriminaciakoro terminantipe, terminologikane najekhipe thaj o bičačipe ke arakhipaskere mehanizmoja pharekerena olengoro prakticipiripe thaj kerena problema ko arakhipa, numa pale šaj te oven labarde ane bare čipote (ulavde e resarinasa te ovel tamirime ki baza e evidentongiri baše dominantikane forme e diskriminacikere).

E ratifikaciasa e pobuter gindoskoro tare maškarmutne phandle lafia ko deipe e dizutnenge bešela o šajdipa te den individualnikane thaj kolektivnikane peticie dži o: Komiteto baše manuškane hakoja, Komiteto baše ekonomikane, socialnikane thaj kulturnikane, Komiteto baši eliminacia e rasakere diskriminaciakoro, Komiteto baši eliminacia e sa e formengoro ki diskriminacia mujal i džuvli, Komiteto bašo hakoja e čhavengere, Europakoro sudi baše manuškane hakoja, Komiteto e ministrongoro ko Konsilo

e Europakoro thaj o Konsilodeipaskoro komiteto, Konsilo baše manušikane hakoja, Učo komesariato baše manušikane hakoja ko UNO, Drakhalin e individualnikane (Specialnikane reporterija, specialnikane prezententija thaj biathinale ekspertoja) thaj mandatia ke butjarne grupe baše manušikane hakoja.

UNO thaj e regionalnikane maškarmutne structure (OSCE, Konsilo e Europakoro thaj av.) pendžarena thaj lena e biradžikane organizacien sar but bare džanlipaskere partneroja ano maripe e diskriminaciasa (ulavde ano kotor e monitoringosokoro, alertiripaskoro, raportiripaskoro, numa thaj anpo proceduripe, raportiripe, numa thaj ano proceduripe e konkretikane čipotengoro).

O jekhto thaj fundavno phird ano maripe mujal i diskriminacia thaj ulavdo o maripe mujal i etnikani diskriminacia si o: MONITORINGO thaj haljovdo sar suma tare aktivipa dromarde kori o sistematikano evidentiripe thaj dokumentiripe informacie phandle e šajutne phagipanca ke manušikane hakojenca thaj tromalipanca.

Te šaj te ovel kheldi akaja čačutni rola, o monitoringo šaj te ovel realziirime thaj e patjipisas ke terminirime bazikane principoja thaj anglo sa te ovel dendi forma ki realizacia.

I eksperienca e biradžikane organizacienca šaj te ovel kerdi ano ponadarutno barjovipe ko bidiskriminaciakoro keripe aktivipa ani ranik e: amalipaskere, administrativnikane thaj sudoskiri praktika.

I kolaboracia e biradžikane thaj e radžakere strukturenca, formalizacia e khedipaskoro evidentija thaj o jekhutno senzibiliripe ko fundavnipe e diskriminaciakoro, sikavela baro elemento ano ponadarutno amripe e diskriminaciasa thaj e minimiziripasa ke škodime palpalunipa tare aktoja e diskriminaciakere.

О ПРИРУЧНИКУ

Српски језик

Овај приручник треба да послужи као алатка за препознавање дискриминације по етничкој основи и за подстицање активности са циљем спречавања, заштите и санкционисања случајева овакве дискриминације.

У приручнику се полази од дефиниције дискриминације према којој је дискриминација:

- свако разликовање, искључивање, ограничавање или неједнако поступање или непостапање,
- на основу пола, расе, националности, етничке припадности, држављанства, порекла, религије или уверења, образовања, мишљења, политичке припадности, личног или друштвеног статуса, хендикепа, узраста, сексуалне оријентације, брачног стања, имовинског статуса, припадности депривилегираној групи, здравственом стању или било којој другој основи) у ситуацији кад основа постоји у моменту, или је постојала раније, а не постоји моментално, или може постојати у будућности, или се приписује одређеној особи)
- која има за циљ или резултира онемогућавање или отежавање признавања, уживање или практиковање од стране свих особа на равноправној основи свих права и слобода, односно у неповољнијем третману, једне особе у односу на другу.

Полазни вредносни систем поступања у условима дискриминације, базира се на постојећим ратификованим документима (међународни договори који су прихваћени на нивоу националног законодавства), Уставу и законима у Републици Македонији. Посебна пажња је посвећена систему задатака које треба извршити свака држава која је прихватила одговарајуће међународне стандарде.

У Републици Македонији и моментално постоји изграђен систем заштитних механизма, који могу да се примене у случајевима дискриминације на етничкој основи. Дисперзираност недискриминацијских одредби, термилошка неуједначеност и непрецизност заштитних механизма отежавају њихово практиковање и проблематизирају заштиту, међутим могу бити употребљени у великом броју случајева (посебно са циљем изградње базе података о доминантним врстама дискриминације).

Ратификацијом већег броја међународних договора на располагању грађанима стоје могућности подношења појединачних и колективних петиција до: Комитета за људска права, Комитета за економска, социјална и културна права, Комитета за одстрањивање расне дискриминације, Комитета за одстрањивање свих облика дискриминације жена, Комитета за права детета, Европског суда за људска права, Комитета министара Савета Европе и Саветодавног комитета,

Савета за људска права, Високог комесара за људска права при ОУН, Мрежи појединачних мандата (специјални извештачи, специјални представници и независни стручњаци) и мандатима радних група за људска права.

ОУН и регионалне међународне структуре (ОБСЕ, Савет Европе и сл.) препознаје и прихвата невладине организације као значајне партнере у борби са дискриминацијом (посебно у делу надзора, алармирања, извештавања, али и у поступању у конкретним случајевима).

Први и основни корак у борби против дискриминације и посебно у борби против етничке дискриминације је: МОНИТОРИНГ, подразумеван као збир активности усмерених ка систематском забележавању и документовању информација повезаних са могућим прекршавањима људских права и слобода.

Да би могао одиграти истинску улогу, надзор се мора спроводити са поштовањем одређених основних принципа и унапред задатих форми остваривања.

Искуства невладиних организација могу послужити у даљем развоју недискриминачког деловања у области: друштвене, административне и судске праксе.

Сарадња невладиних организација и владиних структура, формализација сакупљања података и одговарајућа осећајност за суштину дискриминације, представља значајан елемент у даљој борби са дискриминацијом и у смањењу минимума штетних последица од аката дискриминације.

[TI MANUALU]

Limba armânească

Aestu Manual lipseashti s-hibă hălăti ti cānushteari a discriminariļjei pi bază etnică shi initsiativă ti activitāts ta s-azāptāseacă, apurā shi sanctsiōneadzā cazurli cu ahtari turlii di discriminari.

Tu manlualu s-ānchiseashti di defnitsia ti discriminarea cari dzātsi ca discriminarea easti:

- cafi unā diferentsā, eliminari, limitari ica protsedurā cari nu easti idghea ti tuts ica cafi unā ignorari a protsedurāljei,
- pi bază di sexu, rasā, natsionalitati, pricādeari etnică, tsitizenitati, originā, relighii ica pisti, educatsii, mindueari, pricādarea politică, status personal ica sotsial, hendichep, ilichii, orientari sexualā, aveari, pricādreari tu vārā grupā fārā privileghii, sānātatea ica cari itsi s-hibā altā bază (tu situatsuu cāndu baza egzistā tu momentul, ica egzista manāinti, a nu tu momentul, ica poati s-egzistā manclo, ica cari s-arucā pi vārñā personā)
- cari ari ti scupo ica rezultheadzā cu nipricunushteari ica griutāts tu pricunushtearia, realizari ica practicari di partea a tutālōr personi pi unic fundamentu a tutālōr āndrepturi shi libertatea, ica tu tretmanu ma nibun a vārñāljei persona tu coleratsii cu altā.

Sistemlu ti valoari di cari s-ānchiseashti tu protsedurili cāndu ari discriminari easti bāgat pi fundamentul a ratificatiōr cari egzistā (contracti internatsionali cari suntu aprucheati pi nivel a leghislativāljei natsionalā), Constitutsia shi nomurli tu Republica Machidunia. Āngātan ahorghea ari pi sistemlu di activitāts cari lipseashti s-li bitisească cafi un stat cari li-apruche standardili adecvati internatsionali .

Tu Republica Machidunia shi tu aestu momentu ari un sistem di mehanizmi ti apurari, cari poati s-ufilisească tu situatsii ti discriminari etnică. Disperzitatea a determinantilor nidiscriminātoari, terminologhia shi mehanizmili ti apurari cari nu suntu pretsizati, fac griutati ti a lor intrari ti praxā shi fac problemi la apurarea, ghini ma, pot s-hibā ufilisiti tu multi situatsii (naima multu ta s-adarā bazā di facti ti dominantili turlii a discriminariļjei).

Cu ratificarea a ma multilor contracti internatsionali bānātorļji pot s-da petsitsii individuali ica colectivi pānā la: Comiteltu ti āndrepturli a omlui, Comiteltu ti economitsi, sotsiali, culturali, Comiteltu ti eliminari a discriminariļjei dupu rasā, Comiteltu ti eliminari a tutālōr formi di discriminari a muljeariļjei, Comiteltu ti āndrepturli a ficorlor, Giudiclu european ti āndrepturli a omlui, Comiteltu a minishtsārlor la Consiliulu ali Europā shi Comiteltu consultativ, Consiliulu ti āndrepturli a omlui, Analtul comesar ti āndrepturli a omlui la ONU, Mrejā di individuali (Reporteri spetsiali, reprezentantsā spetsiali shi expertsā independentsā) shi mandati a grupilor ti lucrū ti āndrepturli a omlui.

ONU și structurile internaționale și regionale (OSCE, Consiliul de Europă și alți) li-pricânoscu și aproape organizatiile guvernale ca parteneri importanți tu alumta contra discriminarea (ahorghea tu partea a monitoringului, alertarea, raporturli, ma și tu protsedurili tu situatsii concreți).

Prota și jgljoată fundamentală tu alumta contra discriminarea și ahorghea, alumta contra discriminarea etnică easti: MONITORINGULU achicâsit ca adunătură di activitâts shutsâti cătră evidentarea sistematică și documentarea a informatsiilor ligati cu nitinjisarea a ândrepturilor și libertatea a omlui.

Ta s-poată s-gioacă rolji di delihea, monitoringlu fără di altă lipseashti s-realizeadză cu tinjisearea a nâscântilor printsipi fundamentali și di nâinti dată formă ti realizari.

Experienta a organizatiilor guvernale poati manclo s-ufilisească ti activitatea nidiscriminătoare tu sfera a: praxâlji sotsială, administativă și praxa la giudits.

Colaborarea cu structurile guvernale și guvernale, formalizarea și adunarea a factilor și senzibilitatea adecvată ti esentsia a discriminării, suntu elementu importanțu tu alumta di manclo cu discriminarea și minimizari a znjilji di actili a discriminării.

[ABOUT THE MANUAL]

English language

This Manual is to serve as a tool for identifying ethnicity based discrimination and for encouraging activities in order to prevent, protect and sanction this kind of discrimination cases.

The Manual begins with the definition of discrimination which says that discrimination is:

- any distinction, exclusion, limitation or unequal treatment or non treatment,
- based on gender, race, nationality, ethnic origin, citizenship, origin, religion or belief, education, opinion, political affiliation, personal or social status, disability, age, sexual orientation, marital status, property status, belonging to unprivileged group, health condition or any other grounds (in a situation when the bases exists at the moment or existed earlier but does not exist at the moment, or may exist in the future or which is subscribed to an individual),
- aiming at or resulting into the inability or aggravation to recognize, exercise or practice all rights and freedoms by all individuals on equal basis, i.e. in a less favorable treatment of one towards another individual.

The initial value system of conduct in conditions of discrimination is based on existing ratified documents (international agreements accepted at national legislation level), the Constitution and laws in the Republic of Macedonia. Particular interest is devoted to the system of tasks which are to be carried out by each state which has accepted the relevant international standards.

In the Republic of Macedonia there is already an established system of protection mechanisms which can be implemented in cases of ethnicity-based discrimination. The spread of non-discrimination provisions, the terminology incompliance and imprecision of the protection mechanisms hinder their practicing and aggravate protection. However, they can be used in a large number of cases (particularly in building a data base on dominant types of discrimination).

With the ratification of a large number of international agreements, the citizens have a possibility to file individual or group petitions to: The Human Rights Committee, the Committee on Economic, Social and Cultural Rights, Committee on the Elimination of Racial Discrimination, the Committee on the Elimination of All Forms of Discrimination of Women, Committee on the Rights of the Child, the European Court on Human Rights, Committee of Ministers of the Council of Europe and Councelling Committee, the Council of Human Rights, the UN High Commissioner for Human Rights, the Network of Individual Mandates (special reporters, special envoys and independent experts) and mandates of human rights work groups.

The UN and the regional international structures (OSCE, the Council of Europe etc.) recognize and accept NGOs as important partners in the fight against discrimination (particularly in the area of monitoring, alerting, informing as well as acting in some cases).

The first and basic step in combating discrimination, and particularly in combating ethnicity-based discrimination is MONITORING, a combination of activities directed to an organized evidence and documentation of information related to possible violation of human rights and freedoms.

In order to be able to play the true role, monitoring must be carried out with respect to certain basic principles and pre-set form of achievement.

The experience of the NGOs may be used in the further development of non-discrimination activity in the field of the social, administrative and judicial practice.

The cooperation of NGOs and government structures, the formalization of data collection and the adequate sensibility for the essence of discrimination is an important element in the further fight against discrimination and in minimizing harmful impacts of discrimination acts.

1. Uvod – Diskriminacija; definiranje

Zabrane diskriminacije ili princip nediskriminacije provlači se kao konstanta u cjelokupnoj međunarodnoj regulativi. Ne postoji nijedan međunarodni dokument u kojem se ne primjenjuje ovaj princip ili u kojem se na posredan ili neposredan način ne spominje. Pravo na jednakost, ili nediskriminacija, predstavlja samostalno pravo, ali i sastavni element svih drugih prava. Međutim, generalni princip sadržan na svim nivoima međunarodnog reguliranja nije bio dovoljan da obezbjeđi jednako uživanje osnovnih prava i sloboda svih ljudi. Bila je potrebna dalja specifikacija nediskriminacije kao posebno pravo i specifičan pristup u definiranju ovog prava za određene grupe ljudi.

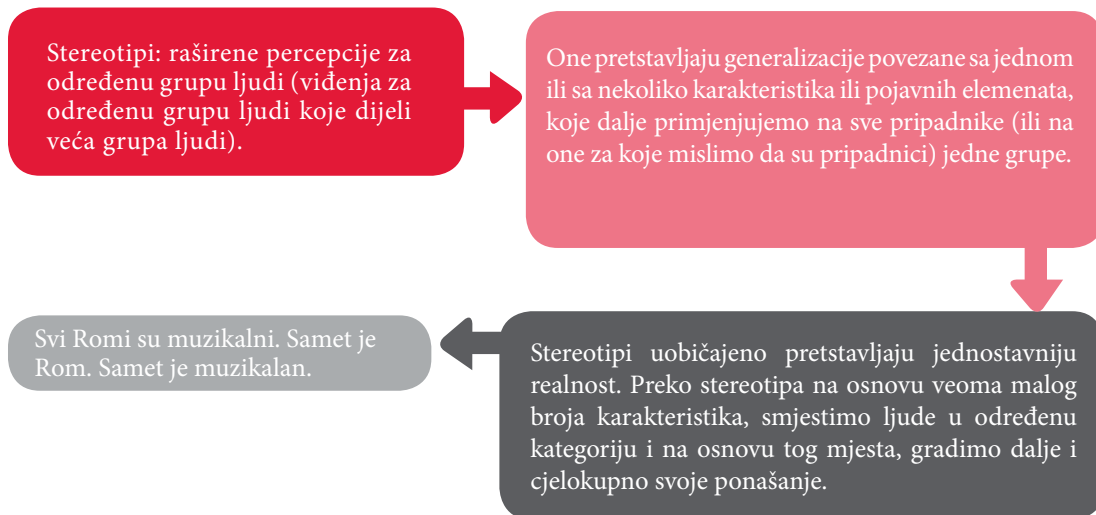
U izrazima svako i niko u međunarodnoj regulativi najdirektnije je utemeljen princip nediskriminacije i pravo ljudi da se prema njima postupa na jednakoj osnovi .

Princip da su ljudska bića jednaka i da imaju podjednaka prava je jezgro koncepta o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, ali i njegova stalna težnja i izazov. Zato, ovaj princip predstavlja temelj i u razvoju filozofsko-pravne misli na osnovu koje se bazira koncept, koji polazi od činjenice da ljudi nisu bili tretirani kao jednaki – niti u prošlosti, niti je to postignuto u cjelini, u sadašnjosti.

Borba sa diskriminacijom je uzdignuta na najvećem nivou u međunarodnoj zajednici, zbog:

- rasprostranjenosti diskriminacije
- raznovrsnosti i dubine korijena različitih diskriminirajućih ponašanja
- težine i složenosti postizanja jednakosti među ljudima.

U teoriji postoje različita opredjeljenja termina diskriminacije i on se tumači u različitom obimu. Radi se o jednom najširem, najopštijem shvatanju diskriminacije, kada vlasti, institucije ili pojedinci tretiraju ljude različito, na osnovu nekih njihovih ličnih karakteristika. To je, u najvećoj mjeri rezultat stereotipa i predrasuda.

Stereotipi: raširene percepcije za određenu grupu ljudi (viđenja za određenu grupu ljudi koje dijeli veća grupa ljudi).

One predstavljaju generalizacije povezane sa jednom ili sa nekoliko karakteristika ili pojava elemenata, koje dalje primjenjujemo na sve pripadnike (ili na one za koje mislimo da su pripadnici) jedne grupe.

Svi Romi su muzikalni. Samet je Rom. Samet je muzikalan.

Stereotipi uobičajeno predstavljaju jednostavniju realnost. Preko stereotipa na osnovu veoma malog broja karakteristika, smjestimo ljude u određenu kategoriju i na osnovu tog mjesta, gradimo dalje i cjelokupno svoje ponašanje.

Predrasude predstavljaju ocjenu (vrijednovanje) određenog čovjeka (ili grupe ljudi) iako ga zaista ne poznajemo i često se bazira na nekim pogrešnim informacijama .

Vrijednovanje je uobičajeno preneseno od strane sredine u kojoj se razvija čovjek i ne bazira se na lično iskustvo ili na vlastita saznanja. Jer se predrasude dobijaju kao dio svakodnevne socijalizacije ljudi (najčešće oni su dio najranijeg razvoja djeteta) i veoma je teško pokolebati ih ili promijeniti. Važno je da u svakom trenutku budemo svjesni da ih imamo i da pokušamo da svoje postupke pogledamo niz prizmu njihovog postojanja i ograničenja koja nam one postavljaju.

Stereotipi i predrasude su najčešći razlog za neprihvatanje drugih i odbijanje ili negiranje njihovih vrijednosnih sistema. Odavde i reakcija odbijanja na osnovu stereotipova i predrasuda često se naziva „predrasuda u akciji“ i rezultira sa diskriminacijom, bilo da je to ksenofobija, antisemitizam, rasizam i srodnom vrstom netolerancije.

U jednoj razrađenoj definiciji, pod diskriminacijom se podrazumijeva:

- **svako** razlikovanje, isključivanje, ograničavanje, ili nejednako postupanje ili nepostupanje,
- **na osnovu** spola, rase, nacionalnosti, etničke pripadnosti, državljanstva, porijekla, religije ili uvjerenja, obrazovanja, mišljenja, političke pripadnosti, ličnog ili društvenog statusa, hendikepa, uzrasti, seksualne orijentacije, bračnog stanja, imovinskog statusa, pripadnosti deprivilegiranoj grupi, zdravstvenom stanju ili bilo koja druga osnova (u situaciji kada osnova postoji u trenutku, ili je ranije postojala, a ne postoji u trenutku, ili može postojati u budućnosti, ili kada se pripisuje određenoj osobi)
- **ima za cilj ili rezultira** onemogućavanjem ili otežavanjem priznanja, uživanja ili praktikovanja od strane svih lica na jednakoj osnovi za sva prava i slobode, tj. u nepovoljnijem tretmanu jednog lica u odnosu na drugo.

Koji su sastavni dijelovi jedne ovakve proširene definicije?

Akt diskriminacije: razlikovanje, isključivanje, ograničavanje, ili nejednako postupanje i nepostupanje. Razlikovanje podrazumijeva svako različito postupanje ili tretiranje dva subjekta u istovetnoj situaciji. Isključivanje znači nemogućnost da se dobije nešto, da se pristupi nečemu ili biti dio nečega. Ograničenje predstavlja nedostupnost nečega (fizička nedostupnost određenih usluga, određenih mogućnosti, privilegije i sl.). U formulaciji je sadržan i aktivni i pasivni način diskriminacije, ili pravljenjem ili nepraviljenjem.

Osnove diskriminacije: „otvoreni spisak“, nabrojavanje momentalno percepiranih najčešćih karakteristika ljudi koji se pojavljuju kao razlog diskriminacije. Međutim, kao osnova diskriminacije može se pojaviti karakteristika koja nije postojala u trenutku ili uopće nije postojala, ali počinilac diskriminacije smatra da postoji i (smjesti dato lice u grupu sa kojom povezuje datu karakteristiku).

Cilj diskriminacije: da bi smo određeno djelo prepoznali kao diskriminaciju **treba imati za cilj diskriminiranje** određenog lica na nekoj od datih osnova ili na nekoj drugoj osnovi. Međutim, i djela koja nisu imala ovakav cilj, a rezultirala su nekim vidom diskriminacije, također spadaju u ovoj definiciji ukoliko je **rezultat** djelovanja ili nedjelovanja : onemogućavanje ili otežavanje priznanja, uživanja ili praktikovanja od strane svih lica na jednakoj osnovi, svih prava i sloboda, tj. nepovoljniji tretman jednog lica u odnosu na drugo.

2. Specifični vidovi diskriminacije

U novijim opredjeljenjima diskriminacije insistira se da bude obuhvaćena pored direktne, i indirektna diskriminacija i tzv. uznemiravanje.

Direktna diskriminacija

aktivno djelovanje koje kao neposrednu posljedicu ima različiti položaj ljudi u konkretnoj situaciji

Indirektna diskriminacija

- stvaranje situacije naočigled neutralnih uvjeta ili kriterijuma, a kojom se neko lice ili grupa ljudi stavlja u nepovoljnijem položaju u poređenju sa drugima.
- za postavljanje takvih uvjeta ili kriterijuma ne postoji objektivno opravdanje ili nema legitimnog cilja za čije su postizanje odgovarajući i neophodni.
- često izgledaju pravno sasvim izdržani, međutim njihova primjena pokazuje da je upravo konkretna grupa ljudi spriječena, dok to nije slučaj sa grupom ljudi koja je stvorila takvu situaciju
- indirektna diskriminacija često je na nivou mogućnosti.

U novijoj međunarodnoj regulativi i u nacionalnoj regulativi u većem dijelu država razvijene zapadne demokratije, radi se i o uznemiravanju ili maltretiranju (harassment). Uznemiravanje se najčešće definira kao oblik diskriminacije u uvjetima nepoželjnog ponašanja povezanog sa već pomenutim osnovama, a koje ima za cilj ili za rezultat povrijeđujući dostojanstvo određene osobe ili stvaranje prijeteću, neprijateljsku, degradirajuću, ponižavajuću ili zastrašujuću atmosferu .

Prema diskriminiranom, najčešći specifični oblici diskriminacije su: ksenofobija², rasizam³, antisemitizam⁴, opća netolerancija⁵ i prikrivena diskriminacija.

¹ Kao uznemiravanje smatra se i seksualno uznemiravanje, prijetnja diskriminacijom, gonjenje i rasna segregacija, kao i izgradnja i održavanje arhitektonskog opkruženja, koje otežava pristup ljudima sa hendikepom do javnih mjesta, tj. nedostatak razumnih prilagodljivanja za lica sa hendikepom.

² Riječ ksenofobija dolazi iz grčkog jezika i znači strah od stranaca. Ovo vodi ka specifičnom zatvorenom krugu: ja se bojim od nepoznatih zato što ih ne poznajem, a ne mogu ih upoznati zato što se bojim od njih. ja se bojim od nepoznatih zato što ih ne poznajem, a ne mogu ih upoznati zato što se bojim od njih.

³ Rasizam znači različito postupanje u odnosu na ljude na osnovu njihove pripadnosti ka specifičnoj ljudskoj vrsti. Ovo različito postupanje podupire se na shvatanju o superiornim i inferiornim rasama.

⁴ Poseban oblik diskriminacije Jevreja, koja je svoj najveći nalet dostigla u periodu Drugog svjetskog rata.

⁵ Netolerancija je nedostatak poštivanja načina življenja ili uvjerenja drugih. Ovo postoji kada neko nedovoljno drugima da žive na drugačiji način ili da na drugi način gledaju stvari. Netolerancija znači da su ljudi isključeni iz onog dijela socijalnog života zbog njihovog religioznog opredjeljenja, pripadnosti određenom spolu, seksualne orijentacije ili, prosto, zbog načina oblačenja ili češljanja.

Diskriminacija često nije lako primjetljiva (ne manifestira se kao otvorena, agresivna, prepoznatljiva diskriminacija, već u nizu postupaka, koji prividno znače jednako postupanje s ljudima) i zato ovdje govorimo o prikrivenoj diskriminaciji⁶.

Posebno je teška situacija u kojoj čak i žrtva diskriminatorskog ponašanja ne percipira (ne prepoznaje diskriminaciju). Ovo se najčešće događa u društvu sa veoma jakim tradicijom, religioznom opredjeljenošću većeg dijela stanovništva ili jakih patrijarhalnih odnosa na nivou porodice i šire familijarne zajednice.

Vrsta diskriminacije puno zavisi od počinioca diskriminacije, a to mogu biti pojedinci, grupe pojedina ili država. Ocjenjujući da je diskriminacija moćan neprijatelj demokratije, države su se dogovorile da se pored pojedinačne odgovornosti uspostavi princip opće odgovornosti države, sa aspekta stvaranja nediskriminacijske atmosfere, promocije nediskriminacije, izgradnja nediskriminacijskog zakonodavstva, kontrola i sankcioniranje akata diskriminacije, u bilo kojoj sferi u životu ljudi. U tome spadaju i naponi da se prevaziđu posljedice od stalne diskriminacije.

Odnos diskriminatora/diskriminiranoga često se spominje u odnosu većina/manjina. Nesumnjivo karakteristika diskriminacije je da će dominantnija i moćnija grupa vršiti diskriminaciju prema slabijoj grupi i onoj koja nije dominantna, međutim, ovo uopće ne zavisi od brojnosti grupe, već, prije svega zavisi od njenog pristupa resursima zajednice i do faktičkih elemenata moći (novac, organizacija, vlasništvo, pozicija u vlasti). U nekim slučajevima upravo manjinska grupa je ona koja ima faktičku moć i koja ima mogućnost za diskriminaciju prema većinskoj populaciji.

Neke su grupe ljudi tradicionalno ili veoma dugo bile izložene određenom obliku diskriminacije i njihov trenutni položaj u zajednici predstavlja rezultat ove diskriminacije. Upravo u tim okvirima bio je razvijen koncept „afirmativne akcije : aktivnosti i mjere koje preuzima država s ciljem smanjenja na minimum, otstranivanjem ili poništavanjem efekata iz neke prethodne diskriminacije. Znači, neće se svako različito postupanje smatrati za diskriminaciju, i zato je neophodno razlikovati je od afirmativne akcije“ (tzv. „pozitivna diskriminacija“).

Afirmativna akcija: aktivnosti i mjere koje preuzima država sa ciljem smanjenja na minimum, otstranivanjem ili poništavanjem efekata iz neke prethodne diskriminacije. Znači, neće se svako različito postupanje smatrati za diskriminaciju, i zato je neophodno razlikovati je od afirmativne akcije.

⁶ Veoma često odsustvuje percepcija diskriminacije na osnovu spola, seksualne orijentacije, uzrasti.

⁷ Takav je primjer sa aparthejdom, koji je dugo vremena egzistirao u Južnoj Africi, diskriminacija žena i sl.

Ključni kriterijumi da bi se reklo da se radi o afirmativnoj akciji su: a) prethodno postojanje diskriminacije i b) cilj aktualnih aktivnosti ili mjera je prevazilaženje posljedica od te prethodne diskriminacije. Afirmativna akcija ili „pozitivna diskriminacija“ je također diskriminacijsko djelovanje, po svojoj prirodi, ali takva akcija je vremenski ograničena, racionalna, opravdana i služi se isključivo dozvoljenim mjerama u funkciji prevazilaženja ili korekcije prethodne, faktički utvrđene diskriminacije.⁸

⁸ Može se reći da se neće računati diskriminacijom ili smatraće se pozitivnom, tj. neprotivpravnom diskriminacijom:

- a) različit tretman stranaca u Republici Makedoniji u vezi slobode i prava datih Ustavom, zakonima i u međunarodnim dogovorima prema kojima je pristupila Republika Makedonija, a koji neposredno proizilaze iz državljanstva Republike Makedonije;
- b) različit tretman lica na osnovu karakteristika koje se odnose na bilo koju od spomenutih osnova, stav 1 iz člana 4, kada spomenute karakteristike, zbog prirode konkretnog zanimanja ili aktivnosti, ili zbog uvjeta u kojima se odvija ovo zanimanje, predstavljaju suštinski i opredjeljavajući zahtjev, cilj je legalan, a uvjet nije prekoračio potrebno nivo za njegovu realizaciju;
- v) različiti tretman lica na osnovu religije, uvjerenja ili spola u vezi zanimanja koje se odvija u religioznim institucijama ili organizacijama, kada po prirodi konkretnog zanimanja, ili aktivnosti, ili zbog uvjeta u kojima se ostvaruje, religija ili spol predstavljaju suštinski i opredjeljavajući zahtjev, sa gledne tačke institucije ili organizacije, kada je cilj legalan, a uvjet nije prekoračio potrebno nivo za realizaciju;
- g) različit tretman lica na osnovu religije, uvjerenja ili spola u vezi sa obrazovanjem i obukom za ciljeve zanimanja povezano sa konkretnom religijom;
- d) opredjeljivanje zahtjeva za minimalnu starost, profesionalno iskustvo ili staž u procesima izbora ili u davanju određenih privilegija povezanih sa radom, kada je ovo objektivno opravdano za postizanje zakonskog cilja i sadržina ovog razlikovanja, neprevazilazi neophodno nivo potrebno za ostvarivanje cilja;
- đ) opredjeljivanje uvjeta za maksimum starosti u procesu zaposlenja koje je povezano sa potrebom za obuku ili zbog potrebe racionalnih vremenskih ograničenja povezanih sa penzioniranjem predviđenih zakonom, kada je to objektivno opravdano za postizanje zakonskog cilja, i sadržina ovog razlikovanja, neprevazilazi neophodno nivo potrebno za dostizanje cilja;
- e) posebna zaštita bremene žene i majke, predviđene zakonom, osim kada bremena žena ili majka ne želi koristiti ovu zaštitu i o ovome je izvjestila poslodavca u pisanom obliku;
- ž) mjere koje se predviđaju zakonom za podsticaj zaposlenja;
- z) različit tretman lica sa hendikepom u ostvarivanju buke i dobijanju obrazovanja, s ciljem zadovoljenje posebnih obrazovnih potreba zbog izjednačavanja mogućnosti;
- i) predvidjeti minimum i maksimum godina za pristup do određenih nivoa buke i obrazovanja, kada je to objektivno opravdano za postizanje zakonskog cilja i sadržaj ovog razlikovanja neprevazilazi ono što je neophodno, obzirom na prirodu buke ili obrazovanja ili uvjeta u kojima se odvijaju, i sadržaj ovog razlikovanja neprevazilazi neophodno nivo potrebno za dostizanje cilja;
- j) mjere na polju obrazovanja i buke usmjerene ka obezbjeđivanju ravnoteže u učešću muškaraca i žena, sve dok su potrebne ove mjere;
- k) posebne mjere od kojih imaju privilegije pojedinci ili grupe koji su u nepovoljnijem položaju nastalom na osnovu uvjeta spomenutih u članu 4, stavu 1, s ciljem izjednačavanja njihovih mogućnosti, sve dok su potrebne te mjere;
- l) posebna zaštita, predviđena zakonom za djecu bez roditelja, maloljetnika, samohranih roditelja, i lica sa hendikepom;
- lj) mjere za zaštitu posebnosti identiteta za lica koja pripadaju etničkim, religioznim ili jezičnim manjinama, i njihovo pravo da njeguju i razvijaju vlastiti identitet, pojedinačno ili u zajednici sa drugim članovima njihove grupe;
- m) mjere u oblasti obrazovanja i buke, koje trebaju obezbjeđivati učešće za lica iz etničkih manjina, sve dok su neophodne te mjere;

Mjere afirmativne akcije su precizno definirane i vremenski ograničene (do postizanja faktičke jednakosti, odnosno, atmosfere u kojoj ljudi mogu na jednak način uživati, praktikovati i zaštititi svoja prava i slobode).

Vidjeti je u ovom svjetlu, etničku diskriminaciju bi mogli definirati kao svako razlikovanje, isključivanje, ograničavanje, ili nejednako putem uznemiravanja, direktno ili indirektno, otvoreno ili prikriveno postupanje ili nepostupanje prema grupi lica ili određenog lica na osnovu njegove/njene etničke pripadnosti ili zbog njegove/ njene etničke pripadnosti, a koja ima za cilj ili rezultira onemogućavanjem ili otežavanjem priznanja, uživanja ili praktikovanje njegovih/njenih prava i sloboda jednako kao i svi drugi, osim kada su time uravnotežene posljedice prethodne diskriminacije.

Etnička diskriminacija ne isključuje diskriminaciju na drugoj osnovi (pol, rasa, nacionalnost, državljanstvo, porijeklo, religija ili uvjerenje, obrazovanje, mišljenje, politička pripadnost, lični ili društveni status, hendikep, uzrast, seksualna orijentacija, bračno stanje, imovinski status, pripadnost depriviligirane grupe, zdravstveno stanje ili bilo koja druga osnova).

(1) Neće se smatrati diskriminacijom afirmativne mjere preuzete od javnih institucija ili od strane fizičkih ili pravnih lica, konstatovane kao opravdane u prošlosti, sadašnjosti ili u budućnosti, a koje se mogu preuzeti sve dok se ne postigne cjelovita faktička jednakost (pozitivna diskriminacija):

- a. u korist lica, grupe lica ili zajednice, u cilju odstranjivanja ili smanjenja faktičkih nejednakosti i ukoliko je razlikovanje opravdano i proporcionalno cilju, i u cilju obezbjeđivanja njihovog prirodnog razvoja i efektivnog postizanja njihovog prava na jednake šanse u poređenju sa drugim licima, grupama lica ili zajednicama;
- b. afirmativne mjere koje imaju za cilj zaštitu depriviligiranih grupa (ljudi koji su postavljeni u situaciji nejednakosti u poređenju sa većinskom populacijom zbog njihovog socijalnog porijekla, hendikepa ili se suočavaju sa odbijanjem i marginalizacijom zbog specifičnih okolnosti, kao što su hronične neinfektivne bolesti, SIDA, uživaoci opojnih droga, ili imaju status izbjeglica, zahtjev za azil ili unutrašnje raseljeno lice) s ciljem odstranjivanja ili smanjenja faktičkih nejednakosti i ukoliko je razlikovanje opravdano i proporcionalno cilju i u cilju obezbjeđenja prirodnog razvoja i efektivnog postizanja njihovog prava na jednake šanse u poređenju sa drugim licima, grupama lica ili zajednicama;

3. Međunarodno pravo protiv diskriminacije

Međunarodno pravo ima izgrađen veoma jasan stav osude za bilo koji oblik diskriminacije.

U međunarodnoj regulativi diskriminacija je zabranjena bilo generalno (opšto) ili na konkretnoj osnovi ili na osnovama nabrojanih u međunarodnom dokumentu (posebni oblici diskriminacije).

U članu 1 iz **Univerzalne deklaracije** za ljudska prava ističe se da se sva ljudska bića rađaju podjednako u dostojanstvu i pravima, a u članu 2 opredjeljenje je konkretizirano na prava i slobode navedene u Deklaraciji, tačnije: svako ima sva prava i slobode date u ovoj Deklaraciji bez razlike na vrstu, kao što je rasa, boja, spol, jezik, religija, političko ili drugo mišljenje, nacionalnost ili socijalno porijeklo, vlasništvo, rađanje ili drugi status. Opredjeljenje člana 2 je otvoreno, međutim nediskriminacijsko opredjeljenje odnosi se samo na prava data u Deklaraciji. Nediskriminacija se aplicira na svako pravo posebno, a nekoliko odredbi u Deklaraciji daju i specifičnu zaštitu diskriminacije.⁹

Međunarodni pakt građanskih i političkih prava sadrži dva bitna člana, koja se odnose na nediskriminaciju.

Član 7

- garantira jednakost pred zakonom -, svi su jednaki pred zakonom i imaju pravo bez nikakve diskriminacije na jednaku zaštitu prava"

Član 16

- podjednaka prava muškaraca i žene prije braka, u vrijeme braka i nakon njegovog prekida

Član 23

- svako, bez diskriminacije ima pravo na jednaku nagradu za isti posao

Član 2

- obaveza da se obezbjede prava, data Paktom da jednako posjeduju sve individue, bez diskriminacije

Član 26

- generalno opredjeljenje: "Sva lica su jednaka pred zakonom i imaju pravo bez ikakve diskriminacije na podjednaku zaštitu pred zakonom"

⁹ Član 7 znači nediskriminaciju u zakonskoj regulativi (a podrazumijeva i obavezu zakonodavca) i nediskriminaciju u postupcima u sudovima.

U Paktu se spominju izrazi da poštuje i da obezbijedi čime se uvodi shavatanje tzv. „negativne“ i „pozitivne“ obaveze.

Poštivati

Države imaju obavezu da se uzdrže od ograničavanja prava garantiranih Paktom

Obezbijediti

Države imaju obavezu preuzeti (pozitivne) mjere kako bi omogućile efektiviranje prava garantiranih Paktom

Obaveza obezbijediti prava znači da države trebaju preuzeti efektivne mjere da bi obezbjedile zaštitu ovih prava u odnosu na sve povrijede, uključujući ovdje i povrijede koje dolaze od strane fizičkih lica, tj. privatnih počinioca. Član 2 se uvijek gleda u vezi sa nekim od drugih članova Pakta (a koji se ne odnosi i na 8 generalno opredjeljenje dato u članu 26¹⁰, kao i posebne odredbe date u članu 24¹¹ i u članu 3¹²).

U samom Paktu nije data definicija termina diskriminacija, međutim Komitet za ljudska prava (tijelo formirano Paktom i sa funkcijom da se brine i o njegovoj provedbi) u toku svog rada izgradilo je definiciju.

Diskriminacija predstavlja: svako razlikovanje, isključivanje, ograničavanje ili privilegiranje, a koji se baziraju na rasu, boju, spol, jezik, religiju, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, imovinsko stanje, rađanje ili drugi status, čiji je cilj ili posljedica negiranje ili narušavanje priznanja, uživanja ili praktikovanja svih lica na podjednak način za sve slobode i prava.

¹⁰ U Paktu ovog opredjeljenja preciziran je zahtjev: da zakon zabrani svaku diskriminaciju i da osigura svim licima podjednak i uspješnu zaštitu od svake diskriminacije.

¹¹ Svako dijete, bez diskriminacije ... ima pravo da mu njegova porodica, društvo i država, pruže zaštitu koju traži njegov status maloljetnika.

¹² Države koje su strane ovog pakta obavezane su da obezbjede jednako pravo muškarcima i ženama da bi uživali sva građanska i politička prava koja su data u ovom paktu.

Koncept diskriminacije dat u ovoj definiciji je veoma širok jer definicijom se obuhvata namjerno i nenamjerno pravljenje ili nepravljenje koje može imati diskriminacijske posljedice.

Istovremeno, preko prakse Komiteta za ljudska prava, izgrađen je stav da se neće svako različito postupanje smatrati diskriminacijom. Prema Komitetu, ukoliko su kriterijumi za ovo razlikovanje racionalni i opravdani i ukoliko su usmjereni ka postizanju ciljeva Pakta neće biti smatrani za diskriminatorske. Pozitivna akcija ili akcija privilegiranja, su dozvoljene mjere i čak mogu biti tražene ukoliko su potrebne da bi se prevazišla (korigirala) diskriminacija koja faktički postoji sve dok se to ne obezbjedi. Također, jednako uživanje prava i slobode, prema Komitetu, ne znači i isti tretman u svakom slučaju.

U utvrđivanju postojanja ili nepostojanja diskriminacije, ne radi se jedinstveno o tome da li je napravljeno razlikovanje, već uobičajeno se ispituje da li su kriterijumi upotrebljeni za razlikovanje, racionalni i objektivni i da li je cilj koji se želi postići legitiman i u suglasnosti sa Paktom.

Legitimno je ograničavanje prava na glas povezano sa državljanstvom određenog lica, ili u odnosu postavljanja minimalne starosne granice za lica koje treba da glasa.

U Paktu, također, kao i u Univerzalnoj deklaraciji, naglašeno je da žrtva diskriminacije treba imati efektivan pravni lijek, koji može ostvariti sudskim ili drugim kompetentnim autoritetom.

Opća nediskriminacijska opredjeljenja data u Univerzalnoj deklaraciji i u Paktu za građanska i za politička prava, kao i u nalazima Komiteta za ljudska prava stoje osnove za donošenje **Konvencije za odstranjivanje svih oblika rasne diskriminacije (ICERD)**, svakako, najvažniji međunarodni dokument u ovoj oblasti. U članu 1 iz ove Konvencija rasne diskriminacije definira se kao: svako razlikovanje, isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva, a koja se zasnivaju na rasu, boju, pretke, nacionalno ili etničko porijeklo, koji imaju za cilj ili za rezultat da naruše ili da kompromitiraju priznanje, uživanje ili vršenje u jednakim uvjetima prava ljudi i osnovne slobode političkog, ekonomskog, socijalnog i kulturnog miljea, ili u bilo kojoj drugoj oblasti javnog života. Važan element Konvencije je da prepoznavanje lica kao pripadnika neke grupe prema bilo kojoj od spomenutih osnova, nije stvar države, već pitanje samoopredjeljenja svakog lica.

Posebna specifika pretstavlja unošenje aspekta afirmativne akcije (koristi se termin „specijalne mjere“), a čime se pravi pravno izdržanim razlikovanje negativne i pozitivne diskriminacije. Nije slučajno, da će se pozitivna diskriminacija ili mjere koje se neće tretirati kao diskriminacija, smjestiti kao četvrti stav u istom članu 1 gdje se definira (negativna) diskriminacija.

Lista osnova za diskriminaciju na koje se odnosi ova konvencija je zatvorena (ona se zadržava samo na rasu, boju, pretke i nacionalno ili etničko porijeklo kao osnove diskriminacije).

Noviteti su proširenje zabrane i propagande diskriminacije, zatim koncept razlikovanja različitog postupanja s ljudima, kao i rasna segregacija i aparthejd. Posebno je značajna obaveza koja se nameće državama da preduzmu hitne i efikasne mjere u oblasti nastave, vaspitanja, kulture i informacija „u cilju borbe protiv predrasuda koje vode ka rasnoj diskriminaciji“.

Sljedeći značajni dokument iz ove oblasti je **Konvencija za otstranjivanje svih oblika diskriminacije žene**. Ovo je prvi međunarodni, pravno-obavezujući ugovor, koji se odnosi konkretno na ženu. U članu 1 data je definicija diskriminacije prema kojoj se kao diskriminacijsko računa svako razlikovanje, isključivanje, i ograničavanje u pogledu spola, koje ima za cilj ili za rezultat, ugroziti ili onemogućiti priznanje, uživanje ili vršenje od strane žena prava čovjeka i osnovne slobode političkog, ekonomskog, socijalnog i kulturnog miljea, bez razlike na njihovo bračno stanje, na osnovu ravnopravnosti muškaraca i žena.

U članu 2 ističe se da države moraju preuzeti mjere za otstranjivanje diskriminacije i u javnoj i u privatnoj sferi i to napravljenoj od strane bilo kog lica, organizacije, ili preduzeća. Objašnjenje je to da su države odgovorne za privatne akte diskriminacije jer ti akti pokazuju neuspjeh države u prevenciji povrijede prava ili u istrazi kažnjavanja akata povrijede. Ovo je povezano i sa daljom razradom u kojoj se insistira na otstranjivanje predrasuda i običajnih praktika baziranih na polove stereotype.¹³

Naprimjer, u slučaju kućnog nasilja nad nekom ženom država je obavezana svojim međunarodnim dužnostima, u suglasnosti sa ovom konvencijom, ukoliko nije preuzela odgovarajuće mjere, da obezbjedi efektivnu zaštitu žene od ovakve vrste nasilja.

U **Evropskoj konvenciji za ljudska prava i slobode** diskriminacija se tretira u članu 14 i u protokolu 12 iz 2000 godine.

Prema članu 14, uživanje svih prava i sloboda datih u ovoj Konvenciji obezbjeđiće se bez diskriminacije na osnovu spola, rase, boje, jezika, religije, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili etničkog porijekla, pripadnost nacionalnoj manjini, imovinski status, rađanje, ili drugi status. Zbog ove formulacije, diskriminacija prema Konvenciji gleda se uvijek u okviru ostvarivanja nekog drugog prava datog u njoj, a ne kao samostalno pravo.

Zato što lista osnova nije zatvorena, Evropski sud za ljudska prava u svojoj praksi ima mogućnost da tretira i slučajeve diskriminacije na osnovu bračnog stanja, hendikepa, seksualne orijentacije, transseksualnosti, pa čak i vojnog ranga.

¹³ U članu 5 iz Konvencije ističe se da: „Države koje su članice, preuzimaju sve potrebne mjere zbog izmjene društvenih i kulturnih običaja u pogledu ponašanje muškaraca i žena da bi se odstranile predrasude, kao i uobičajena i svaka druga praksa zasnovana na shvatanju za inferiornost ili superiornost jednog ili drugog spola ili za tradicionalnu ulogu muškaraca, odnosno žena“.

U členu 1 iz protokola 12 napravljena je promjena u pravcu osamostaljivanja važenja nediskriminacijskog opredjeljenja i mogućnosti za njenu širu primjenu pred sudom. U ovom členu sadržana je opća zabrana diskriminacije, time što se ona ne odnosi samo na prava predviđena u Konvenciji, već i na: bilo koje pravo dato u pravu (ovdje se podrazumijeva pravo, kako nacionalno tako i međunarodno pravo). U stavu 2 iz ovog člana, diskriminacija je povezana sa javnim vlastima, tačnije: niko neće biti diskriminiran od strane bilo koje javne vlasti na bilo kojoj osnovi, kao što su one koje su nabrojane u stavu 1.

Ovaj član ne postavlja obavezu državama da preduzmu mjere za prevenciju na bilo koje nivo diskriminacije u odnosima između privatnih lica, međutim, neuspjeh države da obezbjedi uvjete za zaštitu od diskriminacije u odnosima među privatnim licima može u određenim uvjetima biti uzeto u obzir od strane suda.

Ovo su najvažniji međunarodni dokumenti u kojima se vrši razrada diskriminacije, međutim postoji niz drugih međunarodnih dokumenata koji se bave specifičnim oblastima i pritom obuhvataju moguću diskriminaciju u toj specifičnoj oblasti.

Sa aspekta diskriminacije po etničkoj osnovi, posebno su važni:

- a) u okviru sistema OUN – Konvencija za prava djeteta, Međunarodna konvencija za zaštitu svih radnika i članova njihovih porodica koje se sele, Deklaracija za prava lica sa hendikepom, Deklaracija za prava mentalno retardiranih lica, Deklaracija za odstranjivanje svih oblika netolerancije i diskriminacije na osnovu religije ili uvjerenja, Deklaracija za prava lica koja pripadaju nacionalnim ili etničkim, religioznim i jezičnim manjinama, Deklaracija za prava lica koja nisu državljani države u kojoj žive;
- b) u okviru sistema Savjeta Evrope: Evropska socijalna povelja, Evropska povelja za regionalne ili manjinske jezike, Okvirna konvencija za ostvarivanje prava djece; i
- c) u okviru Evropske unije velika pažnja se obraća principu nediskriminacije. Polova diskriminacija je regulirana nizom akata, dok za druge vrste diskriminacije postoji većina dogovora na nivou Unije. Usvajanjem Povelje za ljudska prava i usvajanjem člana 13 iz Dogovora u Amsterdamu otvoren je put za formuliranje „naredbi“ (direktiva), koje se upućuju članicama Unije i koje imaju veliki utjecaj na dalji razvoj nacionalnog zakonodavstva za svaku članicu posebno.

U Povelji za ljudska prava EU, data je zabrana svim oblicima diskriminacije za 17 pojedinačno nabrojanih osnova datih u ekstenzivnoj (nezatvorenoj listi). U ovoj listi po prvi put u međunarodnoj regulativi kao osnova za moguću diskriminaciju spominju se genetsko oblikovanje (intervencija) i seksualna orijentacija.

Princip nediskriminacije predstavlja dio generalnih principa prava koje Unija mora poštivati u svojim aktivnostima (čak i u odsustvu specifičnih odredbi).

KAKO JE U SVIM MEĐUNARODNIM AKTIMA, TAKO JE I U ODREDBAMA POVELJE ZA LJUDSKA PRAVA PREDVIĐENA POZITIVNA DISKRIMINACIJA / AFIRMATIVNA AKCIJA DRŽAVE U CILJU SMANJENJA POSLJEDICA DISKRIMINACIJE (KOMPENZACIJA ZA PROŠLU DISKRIMINACIJU).

4. Svjetska konferencija i durbanski dokumenti

Polazeći od činjenice da i pored obimne međunarodne regulative, praksa ozbiljno zaostaje i da se uporno javljaju novi oblici ili pojave i manifestacije diskriminacije, međunarodna zajednica je u okviru Ujedinjenih nacija organizirala Svjetsku konferenciju protiv rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i srodne netolerancije, koje je svoje prvo zasjedanje održala u 2001 godini u Durbanu, kada je usvojila i dokument nazvan Durbanska deklaracija i program za akciju, a drugo zasjedanje u 2009 godini, u Ženevi gdje je usvojila dokument nazvan Završni dokument iz durbanske revijalne konferencije .

Završni dokument iz durbanske revijalne konferencije ili, za potrebe ovog vodiča nazvaćemo ga „Durban 2“, još u uvodnim tačkama (v.t. 8) pravi decidnu vezu između diskriminacije na jednu, i siromaštva, nerazvijenosti, marginalnosti, socijalne isključenosti i ekonomskih razlika na drugu stranu. Isključivo je važno što Durban 2 jasno definira vezu usaglašenosti krivično – pravne zabrane rasne diskriminacije, odnosno, podsticaja nacionalne, rasne i vjerske mržnje sa slobodom mišljenja i prava na slobodno izražavanje mišljenja .

Ovim, praktično, više ne može da se mišljenja za superiornost nekih nacija i pozivanje na nasilje u takvo ili slično ime „ kriju“ iz a prava slobodnog izražavanja svog mišljenja. Takvo izražavanje je zabranjeno, i treba da bude zabranjeno i sankcionirano.

Durban 2 gleda vezu između diskriminacije i potčinjavanja, inače detaljno obrađena Durbanskom deklaracijom, u nekoliko oblasti, kao što je zaposlenje, snabdijevanje dobrima, u sektoru usluga, zatim u obrazovanju, stanovanju, ali i u javnim funkcijama.

U cijelom Durbanu 2 dominira stav o odgovornosti države kao osnovna i nezaobilazna činjenica u suočavanju i u borbi protiv diskriminacije. Zato, može se slobodno reći, da uspostavlja sistem zadataka za državu.

Sistem zadataka za državu	
Civilno društvo	Podržava (i finansijski) akcije civilnog sektora u oblasti podizanja javne svijesti za postojeće diskriminacije
	Podržava aktivnosti informatičkih mreža koje sakupljaju suštinske informacije o diskriminaciji
	Otklanja sve smjetnje u djelovanju i omogućava nevladinim organizacijama da najslobodnije rade
Nacionalna tijela za ljudska prava	Stvaraju nacionalna državna tijela i institucije zadužene da se bore protiv diskriminacije
	Pomažu nacionalnim, državnim tijelima i institucijama
	Pomažu im da razviju posmatračke i ocjenjavajuće mehanizme, mehanizme za pratnju , sakupljanje podataka i njihovo statističko prezentiranje
	Stvaraju uvjete u okviru svih tijela koja se bave ljudskim pravima da ima posebna lica zadužena za pitanja diskriminacije
Sudovi	Moraju biti kompetentni, nezavisni i objektivni
	Oni su nezaobilazni u borbi protiv nekažnjivosti, ali i protiv diskriminacije kada je počinioc službeno lice.
Za sve ovo treba da raspravlja nacionalni parlament, a država treba redovno da podnosi izvještaje (generalne Savjetu za ljudska prava i posebne za borbu protiv diskriminacije u suglasnosti sa članom 9 iz ICERD)	

Afirmativna akcija, ponovo se traži od države na svim nivoima, ali i u nizu oblasti:

zdravstvo

zaposlenje

obrazovanje

snabdijevanje sa električnom energijom, pitkom vodom i kontrola životne sredine

Na planu međunarodnih mehanizama, Durban 2 jako podržava specijalnog izvjestitelja za savremene oblike diskriminacije, ali zagovara i unifikaciju univerzalnosti pristupu, između ostalog, i uspostavljanjem na državnom nivou institucije za zaštitu ljudskih prava u suglasnosti sa pariskim principima (**nacionalna tijela za ljudska prava**).

Sa aspekta otstranjivanja diskriminacije na etničkoj osnovi, treba se obilježiti da Durban 2 naglašava potrebu da se proširi obuhvatnost borbe protiv različitih diskriminacijskih oblika sa tzv. multipliciranom i pogoršanom diskriminacijom, zatim nasilnih nacionalnih ideologija, akata koji podstiču mržnju i to u svim sferama društvenog života i posebno politička, ekonomska i kulturna, ali i tzv. dvojna diskriminacija, koja znači diskriminacija na osnovu roda (žene), djeca, hendikepa ili zdravstvenog stanja (HIV) i na osnovu toga što su ta lica istovremeno pripadnici opredjeljene etničke zajednice.

5. Republika Makedonija; Antidiskriminacijska regulativa

Međunarodna regulativa tretira problematiku nediskriminacije na većem nivou (zbog postojanja različitih situacija u različitim državama). Razrada međunarodnih odredbi za nediskriminaciju u nacionalnim zakonodavstvima, ali i njihova provedba, mogu biti veoma različiti:

- zabrana diskriminacije (uže u obuhvatu) ili zabrana pravljenja razlike (šire u obuhvatu)
- sa aspekta apliciranja diskriminacije (direktna i indirektna, uznemiravanje i instrukcija za diskriminaciju)
- ukoliko su obuhvaćene i direktna i indirektna diskriminacija, da li su standardi za pregled isti za obe kategorije
- u vezi osnova - da li su ograničene na određene nabrojane osnove ili je lista otvorena
- u odnosu specifične situacije u kojoj se zabrana diskriminacije ne primjenjuje
- mogućnost postojanja nediskriminacijskih odredbi u različitim zakonima
- sa aspekta prema čemu je usmjerena (prema javnim službama ili prema privatnim licima)
- da li su odredbe simetrične ili nesimetrične (sa aspekta zaštite dominantnih i nedominantnih grupa na jednak način)
- da li su neke osnove važnije od drugih
- gdje se locira težina dokazivanja
- da li se dozvoljava pozitivno djelovanje itd.

Upravo ova pitanja trebaju biti postavljena i trebaju biti odgovorena u formuliranju nediskriminacijske regulative u Republici Makedoniji, kao i u svakom zakonu posebno i podzakonskom tekstu, odnosno u praksi djelovanja državnih organa i u ostvarivanju zaštite od strane sudskih i drugih organa. Faktičko stanje je sljedeće:

Ustav RM u glavi II garantira jednakost građanima i zabranjuje ograničavanje slobode i prava u većini osnova (u zatvorenoj listi mogućih osnova).¹⁴

¹⁴ Član 9 – „Građani Republike Makedonije su jednaki u slobodama i pravima nezavisno od spola, rase, boje kože, nacionalno i socijalno porijeklo, političko i vjersko uvjerenje, imovinski i društveni položaj. Građani su pred Ustav i zakone jednaki.” Član 54 – „Ograničavanje slobode i prava ne može biti diskriminirajuće na osnovu spola, rase, boje kože, jezika, vjere, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovinskog ili društvenog položaja”

Sa amandmanima iz Ustava iz 2001 godine¹⁵ uvela se pozitivna diskriminacija sa načelom odgovarajuće i pravične zastupljenosti pripadnika zajednica čime se naglašava multietnički karakter i strateško opredjeljenje za ostvarivanje prava pripadnika zajednica.

Antidiskriminacijskih odredbi ima u **Zakonu za sudove**¹⁶:

- svako ima pravo na jednak pristup pred sudovima u zaštiti ljudskih prava i pravno zasnovanih interesa¹⁷
- u izboru sudija i sudija-porotnika, u suglasnosti sa zakonom, ne smije imati diskriminacije u odnosu spola, rase, boje kože, nacionalnog ili socijalnog porijekla, političkog i vjerskog uvjerenja, imovinskog i društvenog položaja¹⁸
- povrijeda načela nediskriminacije po bilo kojoj osnovi od strane sudija, smatra se težom disciplinskom povrijedom za koju se sprovodi postupak za disciplinsku odgovornost sudije za razriješenje.¹⁹

Sa **Zakonom za javno tužilaštvo** utvrđeno je da:

- javni tužilac u vršenju funkcije obezbjeđuje jednakost pred zakonom nezavisno od spola, rase, boje kože, nacionalnog i socijalnog porijekla, političkog i vjerskog uvjerenja i imovinskog i društvenog položaja.²⁰
- utvrđeno je vršenje nadzora u poslu i postupanju u konkretnim predmetima , u cilju utvrđenja povrijede načela nediskriminacije po bilo kojoj osnovi, a ako bude utvrđeno računace se za težu disciplinsku povrijedu.²¹
- zakon strogo zabranjuje diskriminaciju u izboru javnog tužitelja i garantuje načelo odgovarajuće i pravične zastupljenosti.²²

Sa **Zakonom za notarijat** garantiran je poseban status za gluha i nijema lica u postupcima pred notarima u Republici Makedoniji, odnosno garantuje se odgovarajuća zaštita za lica sa posebnim potrebama.²³ Također, pripadnicima zajednica garantovano je pravo prijevodioca.²⁴

¹⁵ Amandmani IV – XIX iz Ustava RM

¹⁶ Član 3 iz Zakona za sudove: „Ciljevi i funkcije sudske vlasti obuhvataju: [...] obezbjeđivanje jednakosti, ravnopravnosti, nediskriminacija po bilo kojoj osnovi i [...]“

¹⁷ Član 6 iz Zakona za sudove

¹⁸ Član 43 stav 1 iz Zakona za sudove

¹⁹ Član 76 stav 1 alineja 3 iz Zakona za sudove

²⁰ Član 5 stav 2 iz Zakona za javno tužilaštvo

²¹ Član 21 stav 3 alineja 8 i član 69 iz Zakona za javno tužilaštvo

²² Član 43 iz Zakona za javno tužilaštvo

²³ Član 42, 48, 52, 53, 56 iz Zakona za notarijat

²⁴ Član 38 stav 6, član 54, 56 iz Zakona za notarijat

Krivični zakonik Republike Makedonije:

- inkriminira povrijedu ravnopravnosti građana na osnovu razlike spola, rase, boje kože, nacionalnog i socijalnog porijekla, političkog i vjerskog uvjerenja, imovinskog i društvenog položaja, jezik ili druga lična osobina ili okolnost.
- kažnjiva je povrijeda na pravo upotrebe jezika i pisma.²⁶
- inkriminirana su djelovanja diskriminacije sa mnogobrojnim krivičnim djelima: mučenje i drugo surovo, neljudsko ili ponižavajuće postupanje i kažnjavanje,²⁷ ugrožavanje sigurnosti,²⁸ navreda,²⁹ izazivanje nacionalne, rasne i vjerske omraze, razdor i netrpeljivost,³⁰ zločinstvo protiv čovjeka,³¹ odobravanje ili opravdanje genocida, zločinstva protiv čovjeka ili vojna zločinstva,³² kao i organiziranje grupe i podsticaj izvršenja genocida i vojnih zločinštava.³³
- rasna i druga diskriminacija uključene su u članu 417 iz KZ.³⁴
- posebne oblasti, su također obuhvaćene inkriminacijom djelovanja: kada se vrši povrijeda prava u radnom odnosu žene, omladine i invalida³⁵, napuštanje i obljuba nemoćnog lica³⁶, silovanje djeteta ili drugo polovo dejstvo na djete i zloupotreba njegovog duševnog razvoja, napuštanje nemoćnog djeteta, kao i trgovina sa maloljetnim licem³⁷. dio krivičnih djela, kada su izvršeni sa maloljetnim ili nemoćnim licima su tkz. „kvalifikacijski oblik krivičnih djela“, odnosno dolazi do težeg sankcioniranja³⁸.

Zakon za maloljetničku pravdu garantira poštivanje načela odgovarajuće i pravične zastupljenosti pripadnicima zajednica u RM³⁹. Zakon kodifikuje ovu materiju, pri čemu poseban status imaju djeca koja predstavljaju rizičnu grupu, odnosno svi oni koji zbog porodičnih, zdravstvenih ili socijalnih razloga imaju posebne potrebe za zbrinjavanje i postupanje nadležnih institucija. Novina u zakonu je posebno postupanje sa djecom koja su žrtve krivičnih djela i uvođenje Fonda za oštećenu djece-žrtve.

²⁵ Član 137 iz KZ

²⁶ Član 138 iz KZ

²⁷ Član 142 iz KZ

²⁸ Član 144 iz KZ

²⁹ Član 173 iz KZ

³⁰ Član 319 iz KZ

³¹ Član 403 – a iz KZ

³² Član 407 - a iz KZ

³³ Član 316 – a iz KZ

³⁴ Član 417 iz KZ

³⁵ Član 166 iz KZ

³⁶ Član 135 i 187 iz KZ

³⁷ Član 188, 200 i 418 – god KZ

³⁸ Član 190, 191, 192, 193, 194, 197.,198, 201, 204, 418-b iz KZ

³⁹ Član 144 iz Zakona za maloljetničku pravdu

Zakon za krivični postupak sadrži odredbe u kojima je utvrđeno da:

- lica koja su pozvata, privedena ili lišena slobode, moraju biti odmah obaviještena na jeziku koji razumiju o svim okolnostima oko privođenja,⁴⁰ a „u krivičnom postupku drugi službeni jezik koji govori najmanje 20 procenata građana i njegovo pismo, koristi se u suglasnosti sa ovim zakonom“⁴¹
- prijevod je obezbjeđen u postupku ako stranke, svjedoci i učesnici u postupku ne razumiju ili govore jezik na kojem se postupak vodi⁴²
- povrijeda odredbi za upotrebu jezika u postupku pretstavlja suštinsku povrijedu za koju se presuda može pobiti tužbom⁴³
- o pravima lica lišenih od djelovne sposobnosti brinu njihovi zakonski zastupnici⁴⁴
- ako je optuženi nijemo ili gluho lice, on mora imati branioca još pri prvom ispitivanju⁴⁵, dok, ukoliko ima svojstvo stranke, svjedoka ili drugog učesnika u postupku- garantuje mu se pravo da se izrazi na način koji odgovara navedenom stanju.⁴⁶

Zakonom za parnični postupak utvrđeno je da se u parničnom postupku:

- koristi drugi službeni jezik koji govori najmanje 20 procenata građana
- prijevod je garantiran za pripadnika zajednice, koji kao stranka ili drugi učesnik u postupku ne razumije ili ne govori makedonski jezik i njegovo kirilsko pismo⁴⁷
- gluhim i nijemim licima garantovana je odgovarajuća komunikacija⁴⁸
- suštinska povrijeda odredbi Zakona postoji ako je sud povrijedio odredbe za upotrebu jezika u postupku, zbog čega presuda može biti pobivena tužbom.⁴⁹

Zakonom za opći upravni postupak, je također garantirano korištenje u upravnom postupku drugi jezik koji govori najmanje 20 procenata građana, kao i pravo na prijevodioca za stranke i druge učesnike u postupku, koji nisu državljani RM, a ne razumiju makedonski jezik.⁵⁰ Gluhim i nijemim licima je garantovana odgovarajuća komunikacija.⁵¹

⁴⁰ Član 3 stav 1 iz Zakona za krivični postupak

⁴¹ Član 6 iz Zakona za krivični postupak

⁴² Član 7, 8 i 9 iz Zakona za krivični postupak

⁴³ Član 380 i 381 stav 1 alineja 12 iz Zakona za krivični postupak

⁴⁴ Član 50 i 60 iz Zakona za krivični postupak

⁴⁵ Član 66 iz Zakona za krivični postupak

⁴⁶ Član 236 stav 2, 343 stav 6 iz Zakona za krivični postupak

⁴⁷ Član 6, 95, 96 i 97 iz Zakona za parnični postupak

⁴⁸ Član 230 stav 2 i član 231 stav 4 iz Zakona za parnični postupak

⁴⁹ Član 342 stav 1 ili 343 stav 2 alineja 14 iz Zakona za parnični postupak

⁵⁰ Član 19, 61, 181 stav 1 iz Zakona za opći upravni postupak

⁵¹ Član 182 i 183 iz Zakona za opći upravni postupak

Zakon za izvršenje sankcija zabranjuje „diskriminaciju na osnovu rase, boje kože, spola, jezika, vjere, političkih ili drugih uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, srodstva, imovinskog i društvenog položaja ili neki drugi status lica prema kojem se vrši sankcija. Vjerska osjećanja, lično uvjerenje i moralne norme lica prema kojima se vrše sankcije, moraju se poštivati.“⁵² Pritom, Zakon je utvrdio obavezu službenih lica da svoje obaveze izvršavaju bez diskriminacije.⁵³

U suglasnosti sa **Zakonom za prekršaje** optuženi koji je zadržan ili priveden ima pravo da odmah bude obaviješten na maternjem jeziku ili na jeziku koji razumije, o razlozima zadržavanja.⁵⁴

Zakonom za državne službenike je opredjeljeno da je zaposlenje u državnoj administraciji u suglasnosti sa načelom odgovarajuće i pravične zastupljenosti građana koji pripadaju svim zajednicama.⁵⁵ Sistem plaće i nadomijesta zasniva se na načelu jednakosti,⁵⁶ a promovira se i jednak pristup radnim mjestima u državnom sektoru i selekcija na osnovu sposobnosti.

Zakonom za udruženja građana i fondacija propisuje se da „programi i djelovanje udruženja građana i fondacija ne mogu biti usmjereni ka [...] razgoravanju nacionalne, rasne ili vjerske omraze ili netrpeljivosti.“⁵⁷ Zakonom je predviđena mogućnost za osnivanje udruženja stranaca, stranih i međunarodnih nevladinih organizacija i fondacija.⁵⁸

U općim odredbama **Zakona za političke stranke** utvrđeno je da „program, statut, i djelovanje političkih stranaka ne mogu biti usmjereni prema [...] razgoravanju nacionalne, rasne, ili vjerske omraze ili netrpeljivosti.“⁵⁹ Zabranjena je svaka diskriminacija na osnovu članovanja ili nečlanovanja u političkoj stranki, a garantuje se jednakost polova u dostupnosti funkcija u političkoj stranki.⁶⁰

⁵² Član 4 stav 2 i 3 iz Zakona za izvršenje sankcija

⁵³ Član 163 stav 2 iz Zakona za izvršenje sankcija: „Službena lica svoje obaveze trebaju izvršavati pošteno i nepristrasno, bez zlobe i loše namjere, nezavisno od položaja, spola, rase, nacionalnosti, vjeroispovjesti i političkih uvjerenja osuđenih lica.“

⁵⁴ Član 92 stav 2, član 95 stav 3 iz Zakonaza prekršaje

⁵⁵ Član 4, 14, 22 i 135 iz Zakona za državne službenike

⁵⁶ Član 6 iz Zakona za državne službenike

⁵⁷ Član 4 iz Zakona za udruženja građana i fondacija

⁵⁸ Član 66 – 71 iz Zakona za udruženja građana i fondacija

⁵⁹ Član 3 iz Zakona za političke stranke

⁶⁰ Član 4 i 5 iz Zakona za političke stranke

U Izbornom zakoniku:

- garantiran je princip odgovarajuće i pravične i polove zastupljenosti u izbornim organima⁶¹
- na listi kandidata za poslanike, kao i na listi kandidata za članove općinskih savjeta i Savjeta Grada Skoplja, na svaka tri mjesta na listi najmanje jedno mjesto pripada manje zastupljenom spolu⁶²
- u provedbi izbora, službeni jezik, pored makedonskog, je i jezik koji govori najmanje 20 procenata građana u konkretnoj općini⁶³
- garantira se organiziranje izborne kampanje ostvarujući pravo ravnopravnog pristupa i u jednakim uvjetima⁶⁴ (jednaki uvjeti su zagarantirani i za medijumsko pretstavljanje).⁶⁵

U Zakonu za lokalnu samoupravu⁶⁶:

- ključni novitet je uvođenje Komisije za odnose među zajednicama⁶⁷ kao obavezujuća u općinama gdje su najmanje 20 procenata od ukupnog broja stanovnika općine utvrđen na posljednjem izvršenom popisu stanovništva, pripadnici određene zajednice i to sa jednakim brojem predstavnika iz svake zajednice zastupljeni u toj općini. Komisija razmatra pitanja koja se odnose na odnose među zajednicama zastupljeni u općini i daje mišljenje i prijedloge za načine njihovog rješavanja, a Savjet općine je dužan da ih razgleda i donese odluku u vezi njih
- prilikom zaposlenja, u općinskoj administraciji i u javnim službama koje je osnovala općina, vodiće se račun o odgovarajućoj i pravičnoj zastupljenosti građana koji pripadaju svim zajednicama zastupljenih u općini na svim nivoima, kao i poštivanje kriterijuma stručnosti i kompetentnosti
- prema čl. 90 službeni jezik pored makedonskog i njegovog kirilskog pisma je i jezik i pismo koji koristi najmanje 20 procenata stanovnika općine, dok za upotrebu jezika i pisma na koji govori manje od 20 procenata stanovnika općine, rješava Savjet općine.

Nasuprot navedenim zakonima, **nema antidiskriminacijskih odredbi** u dva veoma važna zakona.⁶⁸

⁶¹ Član 21 iz Izbornog zakonika

⁶² Član 6 4 stav 5 iz Izbornog zakonika.

⁶³ Član 23, član 3 1 stav 4, član 5 8, 69, 9 0, 9 3, iz Izbornog zakonika

⁶⁴ Član 70, 78 i 82 iz Izbornog zakonika

⁶⁵ Član 75 stav 1 iz Izbornog zakonika

⁶⁶ „Sl. novine R. Makedonije ” br .5 iz 29.01.2002 god.

⁶⁷ Član 55

⁶⁸ „Službene novine RM ”, br. 37/97 o d 31 jula 1997 god ., U. sud - 4/98 od 27 januara 1998 god.; IZMJENE „Službene novine Republike Makedonije ” br. 25 od 8 aprila 200 3 god. i „Sl. novine RM ” br. 37 od 14 j una 2004 god. „Službene novine RM br. 2 1/9 8; IZMJENE „Službene novine RM br. 48/2000 “

Zakon za zaposlenje i osiguranje u slučaju nezaposlenosti, iako tretira veoma delikatna pitanja kao evidentiranje nezaposlenih lica prema njihovim kvalifikacijama, znanju i iskustvu i njihovo upućivanje na obuku, prekvalifikaciju ili dokvalifikaciju za zaposlenje, zatim pomoć poslodavcima prilikom zaposlenja nezaposlenih lica uz povoljne uvjete; ili istraživanje, praćenje i analiziranje pojava i pokreta na tržištu truda.

Zakon za stanovanje, iako se njime regulira zakup, stanovi u vlasništvu Republike itd.

Rezime

Problem percepcije i tretmana diskriminacije, ustvari, počinje upravo u članu 9 iz Ustava. Naime, još sa samom ovom odredbom zabrana za diskriminaciju je vezana za strogo ograničene moguće osnove diskriminacije (zatvorena lista mogućih osnova), za razliku od međunarodne regulative gdje je upotrijebljen metod „otvorene liste“. Sa aspekta diskriminacije etničkih zajednica -Ustav sadrži više članova kojima se tretira zabrana diskriminacije i mehanizama koji stoje na raspolaganju građanima za zaštitu u slučajevima diskriminacije. Realizacija zabrane i mehanizama u tom pravcu, ipak, u velikoj mjeri zavise od toga kako su razrađeni na zakonskom nivou. Međutim, tamo se suočavamo sa: **disperziranost nediskriminacijskih odredbi, terminološka neujednačenost i nepreciznost zaštitnih mehanizama**. Ne postoji precizna i jednostavna pravna procedura koja bi omogućila građanima pokretanje postupka zbog diskriminacije.

Kao rezultat, u proteklim godinama ispod 1 procenta od prestavki pred Narodnim Pravobraniteljem povezano je sa slučajevima diskriminacije, nema postupaka pred redovne sudove i ne koristi se mogućnost za postupak pred Ustavnim sudom.

6. Mehanizmi za zaštitu u slučajima diskriminacije na osnovu etničke pripadnosti

6.1 U Makedoniji: Ustavni sud, Anketna komisija Skupćine Republike Makedonije za zaštitu ljudskih prava, Narodni pravobranitelj, krivični i građanski sudovi.

Pravo na tužbu

Član 15 Garantuje se pravo na tužbu pojedinačnih pravnih akata donesenih u postupku u prvom stepenu pred sudom, upravnim organom ili organizaciji ili drugih institucija koje vrše javna ovlašćenja.

Pravo na prestavku

Član 24 (1) Svaki građanin ima pravo da podnese prestavke državnim organima i drugim javnim službama i da na njih dobije odgovor. (2) Građanin ne može biti pozvat na odgovornost, niti da trpi štetne posljedice za stavove koje je izneo u prestavkama, osim ako njima nije učinio krivično djelo.

Neposredna ustavna zaštita

Član 110 (1) Ustavni sud Republike Makedonije:

o ...

o ...

o štiti slobode i prava čovjeka i građanina koja se odnose na slobodu uvjerenja, savjesti, na misao i javno izražavanje misli, političko udruživanje i djelovanje i zabrana za diskriminaciju građana na osnovu spola, rase, vjerske, nacionalne, socijalne i političke pripadnosti;

Sudska i ustavno-sudska zaštita ljudskih prava

Član 50 (1) Svaki se građanin može pozvati na zaštitu sloboda i prava utvrđeni Ustavom pred sudovima i pred Ustavnim sudom Republike Makedonije u postupku zasnovanom na načelima prioriteta i hitnosti. (2) Garantuje se sudska zaštita zakonitosti pojedinačnih akata državne uprave i drugih institucija koje vrše javna ovlašćenja. (3) Građanin ima pravo da bude upoznat sa ljudskim pravima i osnovnim slobodama i da aktivno doprinosi, pojedinačno ili zajedno sa drugima, za njihovo unaprijeđenje i zaštitu.

6.2 Međunarodni mehanizmi – U suglasnosti sa različitim međunarodnim dogovorima istovremeno su bila ustanovljena i tzv. „konvencijska tijela“ zadužena za praćenje realizacije navedenog međunarodnog dogovora. Tabelarni prikaz⁶⁹ to izgleda ovako:

⁶⁹ Tabela je, u nešto skraćenom i izmjenjenom obliku, preuzeta od „Open Society Institute and Equitas Resource Guide, 2007“

Međunarodni dogovor	Konvencijsko tijelo
<p>Međunarodni pakt za građanska i politička prava</p> <p>International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)</p>	<p>Komitet za ljudska prava</p> <p>Human Rights Committee (HRC)</p>
<p>Međunarodni pakt za ekonomska, socijalna i kulturna prava</p> <p>International Covenant on Economic, Social, and Cultural Rights (ICESCR)</p>	<p>Komitet za ekonomska , socijalna i kulturna prava</p> <p>Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR)</p>
<p>Međunarodna konvencija za eliminaciju svih oblika rasne diskriminacije</p> <p>International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (ICERD)</p>	<p>Komitet za otstranjivanje rasne diskriminacije</p> <p>Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD)</p>
<p>Konvencija za domorodne narode i za plemena u nezavisnim državama</p> <p>Convention concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries (ILO Con)</p>	<p>Međunarodna organizacija truda</p> <p>International Labour Organization (ILO)</p>

<p>Konvencija za eliminaciju svih oblika diskriminacije žena</p> <p>Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)</p>	<p>Komitet za eliminaciju svih oblika diskriminacije žena</p> <p>Committee on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW Committee)</p>
<p>Konvencija za prava djeteta</p> <p>Convention on the Rights of the Child (CRC)</p>	<p>Komitet za prava djeteta</p> <p>Committee on the Rights of the Child (CRC Committee)</p>
<p>(Evropska) Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda</p> <p>[European] Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR)</p>	<p>Evropski sud za ljudska prava</p> <p>European Court of Human Rights (ECtHR)</p>
<p>Evropska socijalna povelja</p> <p>European Social Charter (ESC)</p>	<p>Evropski komitet za socijalna prava</p> <p>European Committee of Social Rights (ECSR)</p>
<p>Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina</p> <p>Framework Convention for the Protection of National Minorities (FCNM)</p>	<p>Komitet ministara Savjeta Evrope i Savjetodavni komitet</p> <p>Committee of Ministers of the Council of Europe & Advisory Committee (AC)</p>

<p>Povelja Ujedinjenih nacija</p> <p>Unated Nations Charter</p> <p>Rezolucije Generalne skupćine Ujedinjenih nacija za specijalne procedure</p> <p>Special (Human Rights) Procedures</p>	<p>Savjet za ljudska prava</p> <p>Human Rights Council (HRCo)</p> <p>Visoki komesar za ljudska prava Ujedinjenih nacija UN High Commissioner on Human Rights</p> <p>Mreža (specijalnih izvjestitelja, specijalnih predstavnika i nezavisnih stručnjaka) i mandati radnih grupa za ljudska prava⁷⁰</p> <p>Network of individual (Special Rapporteurs, Special Representatives and independent experts) and mandates of working groups on the situation of human rights and fundamental freedoms⁷¹</p>
--	---

Svaki od ovih međunarodnih ugovora / konvencija, predviđa proceduru apliciranja i to kao pojedinačnu peticiju, grupnu aplikaciju i aplikaciju države protiv države.

⁷⁰ Posljednje stanje: 30 tematskih i 8 mandata u zemljama

⁷¹ www2.ohchr.org/english/bodies/chr/special/index.htm

7. Nevladine organizacije protiv etničke diskriminacije

Vjerujući da nevladine organizacije / udruženja građana, imaju suštinsku ulogu u borbi protiv diskriminacije i posebno etničke diskriminacije, Ujedinjene nacije (UN) su prihvatile princip prisustva predstavnika nevladinih organizacija (NVO) na sastancima radnih tijela UN. Zbog toga je potrebno da Ekonomsko – socijalni savjet UN ,dodijeli tzv. „konsultativni status“, ali, za Radnu grupu za manjine - čak ni to nije potrebno.

Uloga NVO može se sagledati u:

- A) sakupljanju i davanju informacija za prekršaj prava u konkretnim slučajevima;
- B) sakupljanju i davanju tačnih, objektivnih i konstruktivnih informacija za aktualno stanje manjine ili manjina;
- V) sistematsko, posvećeno i fokusirano promatranje stanja u dužem periodu;
- G) uspostavljanje veze između nacionalnog i međunarodnog prava protiv etničke diskriminacije;
- D) posredstvo između navedene manjine ili manjina i državnih organa; i
- Đ) asistencija međunarodnim radnim tijelima i na forumima.

Prema ovim, nevladine organizacije:

- A1) sakupljaju informacije za konkretne slučaje, uključujući kontakte sa uključenim licima, a po mogućnosti i uključenim državnim organima;
- B1) analiziraju stanja na osnovu tako sakupljenih informacija i posebno sa aspekta slučajeva u kojima je percepiran, ukazan ili čak i otkriven prekršaj;
- V1) stvaraju datoteke koje omogućavaju primjenu posebne uporedbene metode, time bi se sagledao trend ili čak ukupne razvojne linije;
- G1) preispituju nacionalna zakonska rješenja preko prizme međunarodno-pravnih odredbi i prizme pojedinačnih slučajeva percepiranog, ukazanog ili čak otkrivenog prekršaja;
- D1) pružaju pomoć pripadnicima manjina u iskorištavanju pravnih i institucionalnih mehanizama na nacionalnom nivou, zatim dostavljaju suštinske informacije nadležnim nacionalnim tijelima, kao i to da pronalaze moguće kompromise, posebno u slučajevima kada i na strani manjina i na strani državnih organa postoje propusti bilo u percepciji, bilo u operativnom postavljanju prema aktualnim problemima; i
- Đ1) pružaju pomoć pripadnicima manjina da podnose tzv. „pojedinačne peticije“, odnosno aplikacije nadležnim i odgovarajućim, međunarodnim tijelima, prate primjenu preporuka međunarodnih tijela na terenu, izrađuju tzv. „izvještaje u senci“, odnosno paralelne izvještaje sa onima koje imaju državni organi koje podnose međunarodnim tijelima u funkciji suprostavljanju informacija i prijedlog mjera za poboljšanje stanja sa lokalnog, preko državnog, do međudržavnog nivoa.

Sa metodološkog aspekta to znači intenzivnu primjenu: nadzora, dokumentiranja, pravne analize i pravnog savjeta, posredovanje i izvještaj.

Polazeći od činjenice da etnička diskriminacija može da postoji, bukvalno, u svakom segmentu društvenog života, a s ciljem da se uspostavi sistem informacija koji će na jednoj strani, uslovno rečeno, mjeriti povezivanje jedne manjine u njenom opkruženju, a s druge strane mjerit će stepen diskriminacijskog tretmana i kriminalne potčinjenosti, uključujući etnički motivirani kriminal, Pregled EU za manjine i diskriminaciju ili EU Minorities and Discrimination Survey (EU-MIDIS), inače, tijelo Agencije za osnovna prava EU (FRA), utvrdilo je devet oblasti iz svakodnevnog života za posmatranje.

Pretpostavka bazirana na seriju ukazivanja je ta, da je **frekvencija diskriminacije najveća** u: 1. zaposlenju, 2. radnim odnosima, 3. stanbenom pitanju, 4. sistemu zdravstvene zaštite, 5. sistemu socijalne pomoći, 6. školskom sistemu, 7. restoranskim uslugama, 8. kupovanju, i 9. bankarskim uslugama.

Sektor tzv. „**potčinjavanja**“, EU-MIDIS dijeli se u nekoliko oblasti koje se mogu sumirati kao: 1) uvrijeđe i prijetnje, 2) krađe i razbojništvo, i 3) maltretiranje ozbiljnijeg karaktera. Etnička diskriminacija, od policijskih službenika, grupirana je u: 1/ tzv. policijsko „zaustavljanje“ zbog identifikacije, 2/ upozoravanje ili mandatno kažnjavanje, 3/ zadržavanje i/ili privođenje u policijsku stanicu i 4/ tortura bilo koje vrste.

Svi ovi elementi posmatračkog okvira EU-MIDIS je provjerio niz ispitivanje javnog mišljenja, tačnije mišljenja pripadnika različitih manjina.

Isključivi stožeri takvog ispitivanja su dva „repera“:

radi se o **neposrednom iskustvu** intervjuisanog (znači nije nešto prepričano već je isključivo lično iskustvo)

u posljednjih 12 mjeseci (znači ne ona iskustva koja ne mogu da se procesuiraju zbog zastarjelosti, već predmeti koji bi još uvijek mogli da pređu puteve pravnih mehanizama navedene države)

Izvjesno je da u ovakvoj, zatvorenoj formi, ovaj posmatrački okvir je konkretiziran i odgovara stanju u zemljama koje su članice EU, i odavde, vjerovatno, ne bi mogla da se u „gotovom obliku“ primjeni u zemljama izvan članstva EU, međutim izvjesno je to da daje odličnu osnovu za izradu vlastitog posmatračkog okvira, što je *conditio sine quae non*, ili uvjet bez kojeg jedna ozbiljna NVO ne bi mogla, ako zaista želi da se upusti u nadzor etničke diskriminacije .

IMAJUĆI U OBZIR
SPECIFIKE DISKRIMINACIJE
- IZVANREDNO JE VAŽNA
PRIMJENA STATISTIČKE
I UPOREDBENE METODE,
KAO I IZBOR ELEMENATA
TZV. „POSMATRAČKOG
OKVIRA“.

8. Njegovo visočanstvo - Nadzor

Raširenost borbe za ljudska prava u svim sferama socijalnog života automatski je stvorila i mogućnost na strani prekršioca ljudskih prava, ili da prikriju svoje prekršaje ili da ih barem sakriju od fokusa javnog mišljenja.

Složenost društvenog života, s druge strane, ozbiljno otežava razlikovanje toga kada jeste jedna situacija, a kada nije, prekršaj ljudskih prava. Ako to važi za druge oblasti ljudskih prava, izvjesno je da najviše važi u oblasti borbe protiv diskriminacije. Utoliko više, prvi i osnovni korak u borbi protiv diskriminacije i posebno u borbi protiv etničke diskriminacije je n.v. **nadzor koji podrazumijeva zbir aktivnosti usmjerene prema sistematskom bilježenju i dokumentiranju informacija povezanih sa mogućim prekršajima ljudskih prava i slobode.**

Kao najraširenija metoda u borbi za ljudska prava, sasvim logična posljedica je suočavanje sa veoma različitom primjenom i velikim razlikama u uspješnosti njene primjene.

Najveći broj neuspjelih nadzora povezano je sa nepoštivanjem osnovnih metodoloških pravila i principa n.v.nadzora, ali i njegovog cilja i njegovih rizika.

RIZICI - Posljednje, ili tačnije, suštinski najveći rizik je **sukob interesa** sa strane posmatrača. Potreba posmatrača da dobije, precizira ili zaokruži informaciju za prekršaj ljudskih prava, veoma često, ili barem nerijetko dolazi u sukob sa svojom obavezom da vodi računa o **najboljem interesu žrtve** u tom prekršaju ljudskih prava, odnosno, izvoru saznanja. U želji da se taj prekršaj zabilježi, dokumentira i upotrijebi – posmatrač zaboravlja da na taj način izlaže žrtvu na dalje pritiske, nevolje, pa čak i na nove prekršaje njenih prava i slobode. Pritom, posmatrač, često i nesvjesno prekrši principe povjerljivosti i kredibiliteta, inače suštinski za bilo koji nadzor.

Ovakav konflikt interesa prevazilazi se relativno jednostavno:

- **Povjerljivost** se izdiže na nivo imperativa – javno se objelodanjuju samo oni i oni podaci koje žrtva prihvati da budu objelodanjeni.
- **Kredibilitet** se izdiže na moto nivou – neće i ne smije se obećavati žrtvi da će njeni problemi biti riješeni. Obećava se borba, najbolje što se može, itd. dok je riješenje dobrodošlo-ukoliko dođe do toga.
- Najveća utjeha za posmatrača treba da bude **trojni princip – dosljednost, upornost i strpljenje.** Ovaj princip, primjenjen ne samo u pojedinačnom slučaju, već puno više, u većini slučajeva, i u dužem periodu, pokazao se kao pobjednička formula. Zato i **nema potrebe da se u svakom slučaju „pobjedi“**, da svaki slučaj dođe do očiju javnosti – dovoljno je u slučajevima kada bezbjednost žrtve ograničava posmatrača- da se sakupe saznanja i da se povežu sa drugim sličnim slučajevima.

CILJ – Najopštiji cilj je **da se efektuiraju odgovornost države** da štiti ljudska prava, ali i **da se preveniraju eventualni prekršaji**.

Odavde proizilaze i različni nivoi cilja nadzora:

- Prvo nivo je, razumije se, **pomoć žrtvi** koja se shvata kao neposredno sakupljanje podataka i sprovođenje odgovarajuće administrativne, krivične ili građansko-pravne akcije (ili kako se naziva u međunarodnoj literaturi -litigacija) pred odgovarajućim nacionalnim institucijama, vodeći računa o procesnim elementima neophodni za eventualno pokretanje međunarodno-pravne akcije.
- Sljedeće nivo je povezivanje srodnih slučajeva u funkciji **otkrivanja izvora problema**, a što je neophodno u funkciji kako razriješenja pojedinačnih slučajeva, tako i u funkciji korekcije nacionalnog zakonodavstva i nacionalnih mehanizama da bi se prevenirale buduće povrijeđe.
- Naposljetku, ili najveće nivo je tzv. „**progresivna realizacija**“ kada se povezuju sva saznanja u funkciji njihove upotrebe pred nacionalne sudove ili međunarodne forume da bi se dokazalo to da država nije uspjela ispuniti svoje međunarodne obaveze i da time učestvuje u postojanoj **procesu unaprijeđenja promocije i zaštite ljudskih prava i slobode**.

METODOLOŠKA PRAVILA I PRINCIPI – Bilježenje, često nazivano kao sakupljanje informacija ili utvrđivanje činjenica, shvata se, kao što tačnije i cjelosiđe utvrđivanje istine, i dokumentiranje, shvata se kao proces sistematskog organiziranja informacija u funkciji njihovog povezivanja i upotrebe za analitičke ciljeve, su dva ključna metodološka pravila. Njihova je primjena povezana sa većinom principa:

- Princip **objektivnosti** (impartiality). Najviše se povezuje sa pojmom neutralnosti informacije, a najčešća greška je „skočiti u zaključak“. Naime, veoma često posmatrač još u procesu sakupljanja podataka formira mišljenje i kada treba zapisati sakupljene podatke, počinje sa zaključkom! To je ista greška kao i prekršaj presumpcije nevinosti. Upravo zato se insistira da se prilikom sakupljanja podataka i još više prilikom njihovog zapisivanja, da se unesu samo i samo neutralni elementi, a da se svi drugi elementi povežu sa izvorom i da se relativiziraju. Neodvojivo je da ovaj princip podrazumijeva neutralni izbor izraza, što najviše znači izbjegavanje epiteta i kvalifikacije. *Primjer: intervjuirani (znači ne odmah „žrtva“) je bio osuđen na jednogodišnji zatvor (znači posmatrač je video dokument, u ovom slučaju presudu) i tvrdi da je bio osuđen zato što je Rom (znači posmatrač ne tvrdi da je to tačna motivacija presude već da intervjuirani (znači još uvijek ne „žrtva“) to tako osjeća ili doživljava..*
- Princip **kontradiktornosti** (audiatur et altera pars). Jedno od najstarijih sredstava u utvrđivanju istine, a vjerojatno je najčešća greška u procesu nadzora. Subjektivnost žrtve ne samo da je prirodna pojava već je i pojačana osjećajem onepravednosti u datoj situaciji. Odavde, ni iz daleka sve njene tvrdnje nisu tačne. To posebno važi za njene kvalifikacije događaja (ocjena i povezivanje događaja sa pravnom regulativom) i razumijevanje situacije. Upravo zato je neophodno da se napravi pokušaj da se informacija dobije i od uljučenog državnog organa. Međutim to nažalost često ne nailazi na dobrodošlicu kod tih organa. Njihova šutnja nije razlog niti za prekid postupka, niti za „preskakanje“

tog koraka u sljedećem ili u nekom narednom slučaju. Razumije se, postoje opredjeljene urgentne situacije, kada se to ne može učiniti odmah, ali zato se treba napraviti pri prvoj mogućnosti.

Empatija (suosjećati) je neophodna, međutim, i veoma opasna u svakom nadzoru.

U cilju da ova dva principa budu sačuvana, a time i pokret nadzornog postupka, od velike koristi je upotreba standardiziranih oblika formulara koje posmatrač ispunjava i na taj način vrši zapisivanje događaja-bilježenje.⁷²

Završni dio, od uslovno rečeno „formulara“ jasno ukazuje na potrebu za još jednim principom - **argumentiranost**. Viđenja posmatrača mogu biti bazirana na prvom utisku, na suosjećaj sa žrtvom ili na ideološke ili političko-stranačke direktive, ali, takva fundiranost se karakterizira sa logičnom greškom „ne slijedi“ (*non sequitur*). Jednostavno, zapisuju se u dosijeu jedni podaci da bi se potom iznijele kvalifikacije koje nisu povezane sa podacima. Odlična metoda za povezivanje zaključka sa podacima / činjenicama je primjena logičke tehnike za provjeru kao što je tzv. „rekonstrukcija događaja“. Ukoliko pri toj rekonstrukciji, naprimjer, proizilazi da je žrtva dva dana nakon privođenja učinila zlodjelo za koje je privedena u policiji –logika nas jako upozorava da tu nešto nije u redu sa „pričom“ policije. Ali, ako od rekonstrukcije proizilazi da je „žrtva“ prebijena od policije jednu sedmicu nakon privođenja u policiji – onda priča „žrtve“ nam ne daje jake osnove da pozovemo javnost da stane na braniku protiv policijske brutalnosti.

Za razliku od litigaciske uključenosti NVO ili NVO-pravno savjetništvo (v.dole), veoma koristan oblik nadzora je kada se aplikant žali na povrijeđe u sudskom postupku. U takvim situacijama zadatak posmatrača nakon formiranja dosijea je da sa cjelosno neutralne pozicije prati sudski proces. To je mogućnost za sakupljanje izvanrednih podataka ne samo za konkretni sudski postupak već i za sveukupno milje i odnos prema pripadniku nevećinske zajednice.

Izveštaj posmatrača za sudski proces treba da sadrži najmanje sljedeće elemente:

1. OKOLNOSTI U KOJIMA SE ODVIJA SUĐENJE
2. INFORMACIJE ZA OPTUŽENOG
3. OPIS SLUČAJA

⁷² Vidi PRILOG 1 – FORMIRANJE DOSIJEJA – FAKTOGRAFIJA, PRILOG 2 – FORMIRANJE DOSIJEJA – KVALIFIKACIJE i PRILOG 3 – FORMIRANJE DOSIJEJA – OCJENE

4. NEZAVISNOST I OBJEKTIVNOST UKLJUČENIH STRANA

5. OPTUŽBA; OCJENA ZA DOKAZE

6. ODBRANA: USMJERENOST; JEDNAKOST

7. TIJEK SUĐENJA - PRESUDA - PRAVNI LIJEK

8. OCJENA: A) ODGOVARAJUĆA PRIMJENA ZAKONA; B) NEPRAVEDNO SUĐENJE = PREKRŠENA PRAVA

I iz izvještaja posmatrača o proslijeđenom sudskom procesu primjetljivo je da ne samo u svakom od segmenata, već najviše u dijelu ocjena, akcentat je stavljen ne toliko na to šta znači pravna tehnika, o čemu je ipak primat na strani advokata, već dobro **poznavanje međunarodnih standarda** za ljudska prava:

1.	2.
<p>Postojano koreliranje viđenog sameđunarodnim normama omogućava posmatraču da održi distancu neophodnu za postizanje objektivnosti kao neophodni princip u posmatračkom procesu</p>	<p>Takva postavljenost predstavlja vezu između nadzora kao oblika kumulacije saznanja i njihove upotrebe u daljim fazama borbe protiv etničke diskriminacije (pritiska na državne organe, pravno savjetništvo u funkciji litigacije, podnošenje peticije i izvještaja međunarodnim tijelima)</p>
<p>To je momenat kada se pravi povezivanje sa drugim slučajevima (vlastita NVO ili druga, ili druge NVO), a ukoliko je moguće i konsultacije sa pravnim, univerzitetskim i iskustvenim ekspertima, odnosno odgovarajuća literatura. Ovaj segmenat nadzora nazivamo verifikacijom zaključaka i često rezultira kao potreba povratku i ponovnom utvrđivanju osnovnih podataka i saznanja. Isključivo je važno u ovom segmentu da se uključe članovi NVO koji nisu bili neposredno uključeni u pravičnom sakupljanju podataka i formiranju dosijea zbog najmanje dva razloga: da se izbjegne subjektivnost samog posmatrača i da se postigne unutrašnja kontradiktornost u postupku donošenja zaključaka.</p>	

Praktično, podrazumijeva se da je u segmentu verifikacije zaključaka potrebno još jednom i/ili da se zajednički napravi veza sa međunarodnim standardima, a posebno, imajući u obzir da se radi za oblast borbe protiv etničke diskriminacije, sa članom 5 iz ICERD:

The image features three blurred silhouettes of business professionals in a hallway. On the left, a woman in a dark suit stands with her arms crossed. In the center, another woman in a dark dress stands with her arms crossed. On the right, a man in a dark suit stands with his hands in his pockets. The background is a bright, out-of-focus hallway with a circular light fixture on the wall. A red vertical bar is visible in the top left corner. A red graphic element with a white text box is located in the bottom left corner.

NI IZ DALEKA SVAKI
NADZOR NE DAJE
REZULTATE.

Prema osnovnim obavezama navedenih u članu 2 ove konvencije, države koje su članice obavezuju se da zabrane i da ukinu rasnu diskriminaciju u svim njenim oblicima i da svakome garantiraju pravo na jednakost pred zakone, bez razlike na rasu, boju ili nacionalno ili etničko porijeklo, posebno u pogledu uživanja sljedećih prava:

- a) pravo na isti postupak pred sudom i pred svaki drugi sudski organ
- b) pravo na bezbjednost lica i na zaštitu države od nasilja i zloupotrebe, bilo sa strane vladinih službenika, bilo sa strane svakog lica, grupe ili ustanove
- v) politička prava, posebno pravo na učešće na izborima, pravo glasa i kandidature-prema sistemu općeg i jednakog prava na glas, pravo na učestvovanje u vladi, kao i u upravljanju javnih poslova, na svim nivoima, i pravo na pristup, u jednakim uvjetima za javne funkcije
- g) druga građanska prava, posebno:
 - pravo slobodnog kretanja i odabira svog prebivališta u jednoj državi;
 - pravo da napuste svaku zemlju, podrazumijevajući i svoju i pravo na povratak u svojoj zemlji;
 - pravo na narodnost;
 - pravo na sključivanje braka i izbora bračnog druga;
 - pravo svakog lica na vlasništvo, kako pojedinca, ili u zajednici;
 - pravo na naslijeđe;
 - pravo na slobodu mišljenja, savjesti i vjere;
 - pravo na slobodu mišljenja i izražavanja;
 - pravo na slobodu miroljubivog skupa i udruživanja;
- d) ekonomska, socijalna i kulturna prava, posebno:
 - pravo na posao, na slobodan izbor posla, na pravične i na zadovoljavajuće uvjete na poslu, na zaštitu u slučaju bezradnosti, na jednaku zaradu za isti posao, na pravičnu i zadovoljavajuću nagradu;
 - pravo na osnivanje sindikata i članovanja u njemu;
 - pravo na stan;
 - pravo na zdravlje, ljekarsku pomoć, socijalno osiguranje i na korišćenje socijalnih službi;
 - pravo na obrazovanje i na stručno osposobljavanje;
 - pravo na učešće, u podjednakim uvjetima, u kulturnim aktivnostima
- đ) pravo na pristup svim mjestima i službama, namijenjenim za javnu upotrebu, kao što su prijevoz, hoteli, restorani, kafane, priredbe i parkovi. U stavljanju posmatranog slučaja pod odgovarajuće pravo, usađena praksa treba biti konsultacija sa Rječnikom za ljudska prava.⁷³

⁷³ Vidi PRILOG 4 - RJEČNIK

9. Nevladine u akciji

Polazeći upravo od čl. 6 iz ICERD⁷⁴, gdje je predviđeno pravo na pravni lijek protiv akata diskriminacije i oštete za svaku štetu koja je nastala kao rezultat takve diskriminacije, dalji tijek angažiranosti ili postnadzora akcije NVO-a bazira se na zaključna sagledavanja nadzora.

Glavni cilj : Otstranjivanje diskriminacije i ošteta žrtve. Uvijek kada je moguće treba se postići dogovor bez pokretanja sudskog postupka

9.1 Izmjena društvene prakse

Veoma važan segmenat djelovanja pretstavlja generalni nadzor, koji se provodi svakodnevno i bez konkretno opredjeljenog objekta posmatranja. Ovakav nadzor omogućava „prosejavanje“ velike količine informacija na dnevnoj osnovi i otkrivanje problematičnih postupaka, koji se izvlače na površini na nivou primjera.

Nakon objavljenog oglasa u dnevnim novinama u kojem nekoliko nevladinih organizacija otkrivaju indirektnu diskriminaciju (na osnovu roda, etničke i vjerske pripadnosti, kao i na osnovu društvenog statusa).

САБОТА – НЕДЕЛА 11-12 ЈУНИ 2005

Известување до сите корисници на Олимписки базен "Центар" Скопје (важи од 11.06 до 31.08)

Работно време:	од 10 часот до 24 часот свој ден освен понеделник
Цена:	100 денари бесплатно за деца до 5 год.

Кукен ред

- Начин на влегување: исклучиво и предност ќе им се даде на семејната посета (родител со деца), деца, и момчињата треба да бидат задолжително во придружба со девојки.
- Опрема: задолжително со себе во торбича, а не на себе да си носат пливачки гаќици кои се користат само и исклучиво за пливање, фротирска крпа и фен.
- Забрането е присуство на посетители кои не ја задоволуваат хигиено-здравствената норматива.
- Забрането е скакање во базенот и секаков вид на нарушување на редот и мирот во базенот, влезниот хол, терасата, гардероби, тушеви, тоалет и сл.
- Строго е забрането внесување на оружје и секаков вид на предмети со кои може да се предизвика повреда.
- Строго е забрането внесување на храна и алкохол.
- Управата на базенот нема никаква одговорност за изгубени и украдени вредни работи (пари, новчаници, мобилни).
- Го задржуваме правото да го контролираме бројот на посетителите во секој момент и да го ограничиме влезот се до моментот кога ќе се создадат услови за нормално функционирање и безбеден престој во базенот.
- Го задржуваме правото да не дозволуваме влез на посетители за кој ќе имаме проценка дека може да го нарушуваат кукниот ред во базенот.

A.D. "Polet"

SUBOTA-NEDJELJA 11-12 JUN 2005
 Obavijest za sve korisnike Olimpijskog bazena „Centar“ Skopje
 (važi od 11.06. do 31.08)

Radno vrijeme: od 10 sati do 24 sati, svakog dana osim ponedjeljka
 Cijena: 100 denara
 besplatno za djecu do 5god.

Kućni red

1. Način ulaska: isključivo će biti data prednost porodičnoj posjeti (roditelj s djecom), djeca, i momci trebaju biti obavezujuće u pratnji djevojaka.
2. Oprema: obavezno sa sobom u torbici, a ne na sebi, da nose kupaći kostim koji koriste samo i isključivo za plivanje, peškiri i fen.
3. Zabranjeno je prisustvo posjetilaca koji ne zadovoljavaju higijensko-zdravstvenu normativu.
4. Zabranjeno je skakanje u bazenu i svakakvi vid narušavanja reda i mira u bazenu, ulaznom holu, terasi, garderobi, tuševima, toaletu i sl.
5. Strogo je zabranjeno unošenje oružja i svakakvog vida predmeta, kojim se može izazvati povrijeđa.
6. Strogo je zabranjeno unošenje hrane i alkohola.
7. Uprava bazena nema nikakvu odgovornost za izgubljene i ukradene stvari (novac, novčanike, mobilne tel.).
8. Zadržavamo pravo na kontrolu broja posjetilaca u svakom trenutku kao i ograničavanje ulaska sve do trenutka kada će se stvoriti uvjeti za normalno funkcioniranje i bezbedan boravak na bazenu.
9. Zadržavamo pravo da ne dozvolimo ulaz posjetilaca za koje imamo procjenu da mogu narušiti kućni red bazena.

A.D. "Polet"

⁷⁴ CERD, Član 6: Države koje su članice, obezbjediće svakom licu pod njihovom jurisdikcijom faktičku zaštitu i pravo na tužbu pred nacionalnim sudovima i pred drugim državnim nadležnim organima, protiv svih djela rasne diskriminacije, što bi suprotno ovoj konvenciji, povrijedili njegova pojedinačna prava i njegove osnovne slobode, kao i pravo da traži od svih sudova zadovoljavanje ili pravedan i odgovarajući nadomjest za svaku štetu koju bi mogla da mu napravi takva diskriminacija.

Na osnovu napravljenih analiza pokrenut je višekratni postupak:

- Poslat je dopis direktoru bazena
- Objavljena je analiza u mjesečnom izvještaju Helsinškog komiteta
- Materijal je iskorišćen u funkciji naglednog sredstva u obukama za diskriminaciju.

Rezultat: oglas je povučen.

U odsustvu suštinskih zakonskih mehanizama, povlačenje oglasa predstavlja direktan rezultat reakcije na civilno društvo omogućen primjenom globalnog nadzora.

9.2 Izmjena administrativne prakse

Praktično, sva konvencijska tijela konstatirala su, da kada se radi o Romima postoji identična diskriminacija ili diskriminacija na veoma sličnom nivou na planu (sub)standardnih uvjeta za život, uključujući neodgovarajuće stanovanje, odsustvo tečne vode i neodgovarajuće snabdijevanje sa električnom energijom, zatim nisko nivo sanitarija i sakupljanje otpada itd. i to u više zemalja: Grčka⁷⁵; Mađarska⁷⁶; Litvanija⁷⁷; Srbija⁷⁸, zatim Moldavija, Poljska, Ukraina itd.

Makedonija je direktno prozvana za problem sa marginalizacijom romske žene, ali i zbog odsustva pristupa zdravstvenom sistemu⁷⁹. Ipak, čak i ovo konvencijsko tijelo ima propust u konstataciji problema sa dobijanjem dokumenata za ličnu identifikaciju. Zato je ovaj problem dva puta naveden u Bosni i Hercegovini⁸⁰, ali i u Rumuniji⁸¹.

Do veze ovih dva fenomena u Makedoniji došlo se, između ostalog, i preko nadzora i analize slučajeva i problema sa kojima se suočava romsko stanovništvo u općini Šuto Orizari⁸². Naime, konstatovano je da: a) ima određen broj ljudi koji žive u Makedoniji od 30 do 35 godina i imaju mjesto življenja ili prebivalište, ali zato jer nisu podnijeli zahtjev za reguliranje državljanstva u okviru predviđenih rokova (posebno nakon raspada SFR Jugoslavije) iako su žitelji RM, nemaju dokumente za državljanstvo; b) nemanje dokumenata dovelo je do toga da cijele kategorije romske populacije nisu u mogućnosti da uživaju svoja prava na obrazovanje, zdravstvo, zaposlenje i penziju; v) to je nadopunjeno nedostatkom volje kod zaposlenih, prvenstveno u Fondu za zdravstveno osiguranje, centrima za socijalni rad, Mini-

⁷⁵ CEDAW/C/ROM/CO/6 -2006, para 26; zatim CESCR 2004

⁷⁶ CCPR/CO/74/HUN (HRC, 2002) para.7

⁷⁷ CESCR/2004 zatim CERD/C/LTU/CO/3-2006, para.22

⁷⁸ CESCR 2005

⁷⁹ CEDAW/C/MKD/CO/3, Feb 2006, para. 28

⁸⁰ CRC/ C/15/Add. 260 – 2005, para 32 ali i CCPR/C/BIH/CO/1 -2006, para. 22

⁸¹ CEDAW/C/ROM/CO/6 -2006, para. 27

⁸² Projekt „Nadzor aktivnosti u oblasti zdravstvene zaštite“

starstvu unutrašnjih poslova i Ministarstvu za zdravstvo; i g) nemanje dokumenata i nedostatak socijalnih prava dovodi do novih slučajeva neregistrirane populacije, i time do novih slučajeva -lica bez državljanstva. Ovakav redoslijed zaključaka nalazi potvrdu u raskoraku između oficijalnih populacijskih statističkih podataka, prema kojima u općini Šuto Orizari živi 18.907 žitelja ili 15.373 Roma (79,1 procenata) i oficijalnih podataka za glasačko tijelo. Naime, prema Državnoj izbornoj komisiji, na Izbornoj spisku u Općini se pojavljuje oko 16.000 glasača. Ovaj odnos pokazuje da je bar jedan broj netačan. Jedna od mogućnosti je da ima veliki broj neregistriranih lica, posebno djeca, tj. neglasači. Do ovog zaključka vode i rezultati sa neoficijalnog popisa u općini gdje je utvrđeno da ima 29.313 žitelja (uključujući i 2.800 Roma koji su izbjeglice sa Kosova).

S druge strane, takva neregularnost statusnih pitanja odrazila se i na dječiju populaciju iz romske zajednice⁸³. Naime, u oblasti zdravstva u RM, približno 17 procenata djece nije uključeno u okviru zdravstvenog sistema, a u najsiromašnijim regionima čak 25 procenata djece na uzrast 18-29 mjeseci nije primilo najmanje jednu od predviđenih osam vakcina. U oblasti **obrazovanja**, primarna neto-uključenost je 92 procenata, a kod Roma samo 61 procent djece prati osnovno obrazovanje, i samo 45 procenata ga završi (83 procenata je nacionalni prosjek). Samo 11 procenata djece na 4 do 6 godina prati predškolsku nastavu, dok kod romske populacije samo 3,5 procenata (...).

Nadzorna dijagnostika može da se razvije u akciju na više polja:

I. NA CENTRALNO NIVO

1. DOBIJANJE IDENTIFIKACIJSKOG STATUSA

1.1 Hitno dopunjavanje **Zakona za državljanstvo** odredbama koje će operativno razraditi mehanizme: a) smanjenje postojećeg bezdržavljanstva, b) prevencija za stvaranje budućeg bezdržavljanstva i v) uvođenje privilegirane, skraćene procedure za reguliranje državljanjskog statusa za zaostale slučaje (lica koja imaju lične karte, odnosno, druge dokumente iz vremena SFRJ, tj. SRM).

1.2 Donošenje **podzakonskog akta** za periodične, terenske akcije nadležne službe Ministarstva unutrašnjih poslova, za registriranje neprijavljenih ili neodgovarajuće prijavljene novorođene djece na osnovu olakšanog administrativnog postupka za kompletiranje potrebne dokumentacije, prije svega u pogledu dokaznih standarda u odnosu na djecu.

1.3 **Ministarstvo unutrašnjih poslova** angažira posebno lice (lica), po mogućnosti iz romske zajednice, za problematiku prevazilaženja i spriječavanja bezdržavljanstva.

⁸³ Projekti UNHCR-a i UNICEF-a i posebno projekt „Decentralizacija sa perspektive dječijih prava – općine po mjeri djece“

2. DOBIJANJE STATUSA ZDRAVSTVENOG KORISNIKA

2.1 Usvajanje skupćinske strategije za dosljedno poštivanje važeće zakonske regulative koja se odnosi na prava građana kao osigurenici, ali i postepenu provedbu međunarodnih dogovora iz socijalno-zdravstvene sfere, koji su istovremeno dio procesa evro-atlanske integracije Makedonije.

2.2 Hitno dopunjavanje Zakona za zdravstvenu zaštitu i Zakona za socijalnu zaštitu, preko:

- a) UREĐENJA DIJELA o pravima i obavezama lica koja pristupaju ka obavezujućem zdravstvenom osiguranju s ciljem da se prevaziđe aktualna zakonska kolizija u slučajevima korisnika socijalne pomoći;
- b) Odgovarajuće zakonsko reguliranje na ostvarenje prava na zdravstveno osiguranje za lica iznad 62 god. odnosno 65 godina;
- v) Uvođenje jednošalterskog sistema u socijalnim centrima za dobijanje statusa zdravstvenog osigurenika, i
- g) Besplatno izdavanje dokumentacije iz oblasti zdravstvenog osiguranja za korisnike socijalne pomoći.

2.3 Donošenje **vladinog programa** za mehanizam obezbjeđivanja i zaštite prava iz oblasti zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja kod Roma kao ranjive kategorije, uključujući i zdravstveno neosigurana lica, neregistriranu (neprijavljenu) djecu i srodne kategorije.

2.4 **Ministarstvo zdravstva** da formira posebnu Komisiju za Rome i zdravstvene posrednike kao vlastita radna jedinica (po ugledu Rumunije), a koja bi se konkretno fokusirala na promatranje stanja sa zdravstvenog aspekta u romskoj zajednici i na osnovu toga, razvijanje programa za obuku zdravstvenih radnika koji rade sa Romima.

2.5 Donošenje programa Agencije za državne službenike za edukaciju službenih lica, za poboljšanje odnosa prema građaninu, od prijema do krajnjeg produkta, odnosno do objašnjenja načina, procedure za ostvarenje nekog prava, prisposobljen znanju građanina, pri čemu bi se respektirala njegova ličnost i dostojanstvo;

2.6 Donošenje programa Ministarstva za zdravstvo za informiranje i za educiranje romskih građana o njihovim pravima, o sadržini i o ostvarivanju tih prava, posebno za tzv. minimalna zdravstvena prava zagarantirana sa međunarodnim dogovorima kao što su:

- zaštita majki i djece,
- vakcinacija,
- liječenje uobičajenih bolesti i povrijeđa i
- obezbjeđenje suštinskih ljekarstava.

3. DOBIJANJE POLITIČKE PODRŠKE – Formiranje **lobi-grupe u Skupini Republike Makedonije**, koja će pratiti stanje sa Romima (Makedonija je potpisnik akcije „Dekada Roma 2005 - 2015 godina“ i donijela je Nacionalnu strategiju o Romima u Makedoniji) zbog poboljšanja stanja ove zajednice u četiri prioritetne oblasti: obrazovanje, zaposlenje, zdravstvo i domovanje.

II. NA LOKALNO NIVO

1. Otvaranje referentnog općinskog centra u Šuto Orizari, Odnosno, zaposlenje romskog referenta, koji bi bilježio probleme lokalne zajednice (eventualno detaširan predstavnik centralnih organa);

2. Stvaranje i provedba strategije za zdravstvo u Šuto Orizari i izrada akcijskih planova iz oblasti zdravstva za stanovništvo u općini;

3. Otvaranje zdravstvenih savjetovališta s ciljem zdravstvena edukacija stanovništva i davanje besplatne zdravstvene usluge, odnosno poboljšanje efikasnosti već postojećih savjetovališta;

4. Da se podstakne rad savjetodavnih-pravnih kancelarija sa odgovarajućom podrškom i koordinacijom sa Ministarstvom za zdravstvo i sa MTSP; i

5. Povećanje suradnje sa nevladinim sektorom u oblasti davanja besplatne pravne pomoći za tzv. građanska stanja, i posebno:

- a) Nadzor i bilježenje slučajeva za lica bez odgovarajućeg identifikacijskog statusa;
- b) Nadzor i bilježenje slučajeva za lica bez odgovarajućeg zdravstvenog statusa;
- v) Nadzor i bilježenje slučajeva za lica koja su zbog neostvarivanja prava na penziju, dovedena u situaciju da ostanu u cjelosti bez zdravstvene zaštite (starosna kategorija 62-65 godina); i
- g) Sakupljanje saznanja za dalje poboljšanje stanja. U trenutku je u tijeku posredstvom državnih organa u funkciji prevazilaženja problema.⁸⁴

9.3 Izmjena sudske prakse

Konvenciska tijela su konstatovala povrijede osnovnog prava-pravo na život i tjelesni integritet u većini zemalja, kako za Rome (u Rumuniji⁸⁵), tako i za Romke (u Švedskoj⁸⁶), pa čak i za romsku djecu – u Ukrajini⁸⁷. NVO u Makedoniji suočile su se sa slučajevima Trajana Bećirova i Selama Selamija.

⁸⁴ Akcija ovakvog obima će vjerojatnije pružiti željene rezultate kada će biti uključene i međunarodne organizacije (iz sistema OUN, Savjeta Evrope, OSCE-a, EU). Ovo je potvrdila i posljednja aktivnost usmjerena prema animiranju MUP-a, o problemu postojanja djece koja nisu registrirana u matičnoj evidenciji. Etnička dimenzija u ovom slučaju (dominantno prisustvo djece iz romske zajednice) je nadopunjena socijalnom i imovinskom. Akcija je izvedena u okviru projekta: Sprovođenje Konvencije za prava djeteta na nivou općina.

⁸⁵ ACFC /OP /II(2005)007, November 2005

⁸⁶ A /56/38 (SUPP)(CEDAW ,2000), para. 356

⁸⁷ CRC /C /15/ADD .191 (2002), para. 3

9.3.1 Na 11 maj 2006 godine, oko 00.15 sati, troje pripadnika Posebne mobilne jedinice policije za borbu protiv kriminala „Alfi“, ugledalo je dvoje romske djece – Trajana Bećirova i Orhana Isenija- na autobuskoj stanici na bul. „Partizanski odredi“ neposredno prije mosta „Ujedinjene nacije“ u Skoplju. „Alfe“, koje nisu bile u policijskoj uniformi, zaustavile su svoje neobilježeno vozilo, izašli su iz njega i krenuli ka djeci. Djeca, gledajući kako NAORUŽANA lica u civilnoj odjeći izlaze iz civilnog automobila i približavaju im se, uplašeni, daju se u bjegstvo. „Alfe“ su trčeći za njima, stigle da uhvate jednog od njih – Orhana.

Što se tiče drugog djeteta - Trajana, policija prvo tvrdi da ga je uhvatila i –privela u policijskoj stanici „Karpoš“, da bi naposljetku konstatirali da je Trajan kao božem pobjegnuo (?!!) na taj način što se bacio u rijeku (Vardar). Nekoliko romskih žitelja sela Trubarevo nalaze tijelo mrtvog Trajana u rijeci Vardar, u blizini njihovog sela, čak 27 maja, odnosno 16 dana kasnije.

Kada nalaz obdukcije, koju radi Institut sudske medicine i kriminalistike, u okviru Medicinskog fakulteta-Skopje, nije uspio objasniti šta je bio razlog za smrt Trajana, njegov otac traži pomoć od makedonskih NVO, da se napravi druga, nezavisna obdukcija. U tom trenutku, kada se ne sprovodi istraga za policajce a policija nije uključena u potrazi za „iščeznutim“ Trajanom, makedonske NVO su suočene sa problemom realizacije druge obdukcije. Naime, istražni sudija, kao „organ koji vodi postupak“ zadužen je da izda pismenu naredbu (ZKP, čl. 256) kako za obdukciju tako i za drugu obdukciju ukoliko postoji sumnja (ZKP, čl. 265), a sa strane državnih organa nema niti „sumnje“ niti intencije. Angažuje se inostrani stručnjak u praktično „privatnoj režiji“ odnosno u aranžmanu NVO u uvjetima u kojima konstatno državni organi stvaraju smetnje.

I pored toga što je druga obdukcija utvrdila na većinu ukazivanja koja su otvoreni sukob sa policijskom verzijom događaja, niti Javno tužilaštvo niti nadležni makedonski sudovi ne prihvataju razgledanje tih zabilješki. Pritom, u nekoliko situacija, čak ne dozvoljavaju da ni otac umrlog Trajana, niti njegov zastupnik IZVRŠE UVID u dokumente iz sudskog postupka.

Obzirom na to što makedonske vlasti u nijednom trenutku nisu prihvatile da se otvori istraga za slučaj, pa čak i to što nijedan sudski organ nije saslušao uključene „alfe“, Trajanov otac i makedonske NVO riješili su da pokrenu postupak pred Evropski sud za ljudska prava u Strazburu.

Postupak je u tjeku.

9.3.2 Nevladine organizacije bile su pozvate da prate slučaj Selama Selamija, etničkog Albanca, penzioner-invalid, preko posmatranja krivičnog sudskog procesa protiv Selamija za koji je u medijima policija izašla sa tvrdnjom da je organizator mučnog ubojstva dvoje policajaca u 2002 godini. Neidentifikovani predstavnik policije izjavio je za više domaćih i stranih novinarskih kuća da policija ima „čvrste dokaze“ da je Selami, zajedno sa još nekolcinom planirao detalje ubojstva nekoliko sati prije nego li se to zaista dogodi.

Međutim, od bajagi „čvrstih dokaza“ policije do podizanja optužbe, praktično, nije ostalo ništa. Pokazalo se da nije streljano iz vozila („golfa“) Selamija, da kod njega nije bio nađen eksploziv, a policija nije uspjela da prezentira ni antiustavne letke niti „članske kartice“ od krajnje terorističke organizacije. Ostalo je samo svjedočenje, inače drugog optuženog u istom slučaju.

Ipak, Javno tužilaštvo i istražni sudija riješavaju da se nastavi postupak, pa je Selami optužen da se udružio zbog neprijateljske dejnosti i da je „**planirao**“ djela kažnjiva čl. 313 iz KZ, znači – terorizam, a realizirao ih je „rušeći ustavni poredak“ preko **razgovora koje je imao u:** restoranu „Mema“, kafani „Eurobar“, „...jedna kuća...“ i u motelu u s.Krušino, Kičevski region. Istraga je u ovom slučaju, prema optuženičkom aktu, utvrdila ponovno citiramo, „...kao rezultat sakupljenih dokaza u tijeku predkrivičnog i istražnog postupka...proizilazi...“ da je „Selam Selami rođen 1958 godine u ...“, da „...živi u Gostivaru...“ i da je „...Albanac, državljanin RM“. Da bi se zaključilo da je „Ovakvo faktičko stanje proizašlo od materijalnih dokaza iznesenih u optuženičkom aktu...“. Nema materijalnih dokaza za terorističke aktivnosti i nema drugih dokaza osim da je Selami zaista sjedio u naznačenim restoranima.

I pored cijele apsurdnosti opuzilačkog akta, a o čemu je NVO uspješno alarmirala javnost, prvo ročište iz glavnog pretresa Osnovni sud Skopje 1, održao je u januaru 2003 godine. Na osnovu veoma pedantne primjene validne tehnike nadzora, NVO je ponovno izvjestila javnost o redu prekršaja sudske procedure. Nakon toga, policija je nastavila da „sakuplja“ dokaze protiv Selmanija, uključujući i pretres njegovog doma bez sudske naredbe, nakon čega je Selami „isčeznuo“. Imajući u obzir da je Selami dobar dio svog radnog vijeka proveo u jednoj evropskoj državi, indikacije su govorile da je našao način da se vrati u toj državi. Organi progona nisu zatražili ekstradiciju.

Trojna diskriminacija – etnički Albanac, invalid, stariji građanin, čija je presumpcija nevinosti bila višekratno povrijeđena, ne samo da nije doprinijela-već je popriječila istragu nakon prvih slučajeva: ubojstvo dvoje policajaca, koje je ostalo nerazjašnjeno.

10. Nešto kao rezime

1. Diskriminacija na osnovu etničke pripadnosti treba da se postavi u kontekstu općeg definiranja diskriminacije.
2. Borba sa svakim oblikom diskriminacije je imanentni zadatak na međunarodnom i na nacionalnom planu i u isto vrijeme predstavlja jedan od najvećih izazova suvremenog stepena u razvoju čovječanstva.
3. Stereotipi i predrasude na osnovu kojih se gradi diskriminirajuće ponašanje i postupanje, dobijaju posebno značenje kada je riječ o diskriminaciji na etničkoj osnovi. Oni su uobičajeno duboko ukorijenjeni, veoma rašireni i predstavljaju dio zbira osnovnih pojmova sa kojima se upoznaje svako djete.
4. Direktna i indirektna diskriminacija, nevidljiva diskriminacija, uznemiravanje i višekratna diskriminacija, imaju posebno značenje kada se radi o diskriminaciji na osnovu etničke pripadnosti.
5. Pozitivna akcija/afirmativna akcija države je nezaobilazni element u borbi sa posljedicama od prethodnih diskriminacija koje nastavljaju. Upravo diskriminacija na osnovu etničke pripadnosti pripada vrsti diskriminacije koja ne može biti iskorijenjena bez upotrebe nekog oblika pozitivne diskriminacije. Međutim, zbog činjenice da se radi o diskriminaciji (nezavisno od pozitivnog predznaka koji se stavlja ispred nje), mora se biti veoma pažljiv i veoma decidan u definiranju cilja, vremenskog trajanja i načina ostvarivanja.
6. Međunarodno pravo protiv diskriminacije daje okvir za konkretno djelovanje na nacionalnom nivou. Na osnovu međunarodnog prava države imaju obavezu da ih poštivaju i da obezbjede praktično vanje prava.
7. Postoji više međunarodnih i ustavno i zakonski definiranih mehanizama za zaštitu od etničke diskriminacije, koje mogu upotrijebiti građani Republike Makedonije. Međutim, oni ne nude jednostavna i efikasna pravna sredstva za prevenciju i za zaštitu od diskriminacije i sankcioniranje počinioca diskriminacije.
8. Civilno društvo ima značajnu ulogu u nadzoru, zaštiti i promociji novih rješenja u borbi sa diskriminacijom.
9. Da bi mogao odigrati pravu ulogu, nadzor mora da se sprovedi poštivanjem određenih osnovnih principa i unaprijed datog oblika ostvarivanja.
10. Iskustva nevladinih organizacija mogu poslužiti u daljem razvoju nediskriminirajućeg djelovanja u oblasti: društvene, administrativne i sudske praktilike.

PRILOG 1 - Formiranje dosijea - faktografija

Faktički događaj ===== - kada (dokaz!!!) - gdje (dokaz!!!) - ko (dokaz!!!) - kome (dokaz!!!) - šta (dokaz!!!) - kako (dokaz!!!) - zatim...	
Pravna hronologija ===== - datum - broj akta - organ - naziv akta - šta je riješeno - drugo	

PRILOG 2 – Formiranje dosijea - kvalifikacije

Pravna kvalifikacija ===== - Zakon - odredba - stav - odnosi se na - Zakon - odredba - stav - odnosi se na ...	
Sporna pitanja	
- čija tvrdnja - zašto - provjera - zaključak ili ukazivanje ...	

PRILOG 3 – Formiranje dosijea – ocjene

<p>Povreda (e) ljudskih prava</p> <p>=====</p> <p>a) dokumentirane, b) ukazane i v) nepotkrepljene tvrđnje / neargumentirane tužbe</p>	
<p>Viđenje posmatrača</p> <p>=====</p> <p>Uključuje komentar šta je provjeravao/la, a šta odbacuje kao nedovoljno ili cjelosno nekredibilno i zašto; zatim pitanja koja treba dopunski istražiti ili za koje je potrebna konsultacija (sa ekspertom); i krajnja ocjena sa prijedlogom o preuzimanju dejstva...</p>	

PRILOG 4 – RJEČNIK LJUDSKIH PRAVA

GENOCID: Sistematsko ubijanje ljudi na bazi njihove rasne ili etničke pripadnosti.

GRAĐANSKA I POLITIČKA PRAVA: Građanska prava na slobodu i na jednakost; nazvana i prava iz prve generacije. Građanska prava uključuju i slobodu bogoslužbe, pravo na slobodno razmišljanje i izražavanje, pravo na glas, na učešće u političkom životu, kao i pravo na slobodan pristup informacijama.

DEKLARACIJA: Dokument u kojem su iznijeti dogovoreni standardi, ali nije pravno obavezujući.

DISKRIMINACIJA: vidi Pojmove izraza povezane sa diskriminacijom objavljen u Skopje, 2008 godine; autori prod. Dr. Mirjana Najčevska i m-r Bekim Kadriu; izdavač: Makedonski centar za međunarodnu suradnju.

DRŽAVA: Često upotrebljavani sinonim je „zemlja”; grupa ljudi koja trajno zauzima jednu fiksnu teritoriju, ima zajedničke zakone i vlast, a u novije vrijeme i da je međunarodno sposoban entitet (u stanju da vodi vanjske poslove). Kao pridjev riječ državni ima sinonim u terminu – nacionalni (nacionalno pravo, nacionalni mehanizmi).

EKOLOŠKA, KULTURNA I RAZVOJNA PRAVA: Poznata još i kao prava iz treće generacije, sa kojima se priznaje pravo ljudi da žive u bezbjednoj i zdravoj sredini i pravo grupe na kulturni, politički i na ekonomski razvoj.

EKONOMSKA, SOCIJALNA I KULTURNA PRAVA: Prava koja tretiraju proizvodnju, razvoj, i upravljanje materijalnim dobrima, neophodna za život. Pravo na očuvanje i razvoj kulturnog identiteta. Prava koja omogućavaju ljudima socijalnu i ekonomsku bezbjednost, poznata još i kao bezbjednosno-orijentirana ili prava iz druge generacije. Primjeri za ova prava su pravo na hranu, na krov iznad glave ili pravo na zdravstvenu zaštitu.

ZAKONSKA PRAVA: Prava utvrđena nacionalnim zakonom.

KOLEKTIVNO UŽIVANJE POJEDINAČNIH LJUDSKIH PRAVA: Prava grupe na zaštitu njihovog interesa i identiteta.

KONVENCIJA: Obavezujući sporazum među državama; koriste se i puno drugih naziva, ali, najčešći je: UGOVOR. Konvencije su čvršće od DEKLARACIJA jer su pravno obavezujuće za zemlje koje su potpisnice. Kada GENERALNA SKUPĆINA UN usvoji konvenciju, ona uvodi međunarodne norme i standarde. Nakon usvajanja konvencije sa strane Generalne skupćine UN, zemlje koje su članice pristupaju njenoj RATIFIKACIJI, time se obavezuju na njeno poštivanje i primjenu. UN imaju ovlaštenja da osude onu vladu koja krši standarde predviđene konvencijom.

KONVENCIJA ZA OTSTRANJIVANJE SVIH OBLIKA DISKRIMINACIJE ŽENE (Konvencija za žene) (usvojena 1979 godine; dolazi na snagu 1981 godine): Prvi pravno-obavezujući međunarodni dokument kojim se zabranjuje diskriminacija žene i kada se vlade obavezuju da preduzmu afirmativne korake ka unaprijeđenju jednakosti žena.

KONVENCIJA ZA PRAVA DJETETA (Konvencija za djecu) (usvojena 1989 godine; stupa na snagu 1990 godine): Konvencija sa kojom je predviđen cijeli spektar građanskih, kulturnih, ekonomskih, socijalnih i političkih prava djece.

MEĐUVLADINE ORGANIZACIJE: (MVO; engl. IGOs) Organizacija, sponzorirana od više vlada s ciljem koordiniranja njihovih aktivnosti; neke su regionalne (pr. Savjet Evrope, OSCE, Organizacija afričkog jedinstva), neki su savjezi (pr. Sjeverno-atlantska dogovorna organizacija; engl. NATO); a neke su posvećene specifičnim ciljevima (na pr. Centar za ljudska prava UN ili Organizacija za obrazovanje, nauku i kulturu UN; engl. UNESCO).

MEĐUZAVISNOST: Upućuje na složeni okvir zakona za ljudska prava. Naprimjer, mogućnost da učestvujete u vašoj vladi je direktno pod utjecajem vašeg prava na slobodno izražavanje, pravo na obrazovanje, pa čak i pravo na osnovna materijalna dobra, neophodna za život.

MEĐUNARODNI PAKT ZA GRAĐANSKA I ZA LJUDSKA PRAVA (engl. ICCPR): Usvojen 1966 godine, stupa na snagu 1976 godine. Sa ICCPR deklarira se da svi ljudi imaju širok domet građanskih i političkih prava.

MEĐUNARODNI PAKT ZA EKONOMSKA, SOCIJALNA I ZA KULTURNA PRAVA (engl. ICESCR): Usvojen 1966 godine, stupa na snagu 1976 godine. Sa ICESCR deklarira se širok dijapazon ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava svih ljudi.

MORALNA PRAVA: Prava koja su zasnovana na opće principe pravičnosti i pravde; ona se često, ali ne uvijek, baziraju na religiozna ubijedjenja. Ponekad ljudi osjećaju da imaju moralno pravo na nešto, čak i kada nemaju odgovarajuće zakonsko pravo. Primjer, u vrijeme pokreta za ljudska prava u SAD, protestanti su demonstrirali protiv zakona koji su zabranjivali učenje bijele i crne djece u istim školama, na osnovu ugrožavanja njihovih moralnih prava sa ovim zakonima.

NEVLADINE ORGANIZACIJE (engl. NGOs): Organizacije koje nisu dio vlasti. Nevladine organizacije posmatraju postupke tijela za ljudska prava i imaju ulogu „psa-čuvara” ljudskih prava, obuhvaćeni njihovim mandatom. Neke su velike i međunarodne (primj. Crveni krst, Amnesty International); druge mogu biti male i lokalne (primj. Organizacija koja zastupa prava ljudi s posebnim potrebama u određenom gradu). Nevladine organizacije imaju krupnu ulogu u utjecaju na politiku UN, a većina njih ima čak i oficijalni konsultativni status u okviru UN.

NEDJELJIVOST: Upućuje na jednaku važnost svakog zakona za ljudska prava. Niti jedno pravo pojedincu ne smije biti uskraćeno, zbog nečije odluke da je to pravo „manje važno” ili „nesuštinско”.

NEOTUĐIVOST: Odnosi se na prava koja pripadaju svakom pojedincu i ne mogu biti oduzeta od pojedinca, pod nikakvim okolnostima.

OBIČAJNO MEĐUNARODNO PRAVO: Nacionalne norme ili međunarodno usaglašeni stavovi, koje države poštivaju, iako nekada čak i nisu napisani. Odavde i termin „zakon sa upotrebom”; ovo je jedan od glavnih izvora međunarodnog prava.

PAKT: Obavezujući GENERALNI sprazum među državama. Dva najvažnija međunarodna PAKTA, usvojena 1966 godine, su MEĐUNARODNI PAKT ZA GRAĐANSKA I ZA POLITIČKA PRAVA (ICCPR) i MEĐUNARODNI PAKT ZA EKONOMSKA, SOCIJALNA I ZA KULTURNA PRAVA (ICESCR).

POVELJA UJEDINJENIH NACIJA: Polazni dokument UN, u kojem su izloženi ciljevi, funkcije i odgovornosti UN; usvojen u San Francisku u 1945 godini.

POLITIČKA PRAVA: Pravo ljudi na učešće u političkom životu njihove zajednice i društva. Primjer, pravo glasa na izborima njihovih vlasti, kao i pravo na kandidaturu za učešće u vlasti. Vidi GRAĐANSKA I POLITIČKA PRAVA.

POTPISIVANJE, POTPIS: (1) Prvi korak ka ratifikaciji jednog ugovora, odnosno obaveze da će se preuzeti nacionalni postupak za ratifikaciju (ne i garancija da će se sigurno ratificirati) (2) Suglasnost sa zauzetim stavovima; i (3) Potvrda za učešće u izradi ugovora.

PRIRODNI ZAKONI: Prava koja pripadaju ljudima samo zato što su ljudska bića.

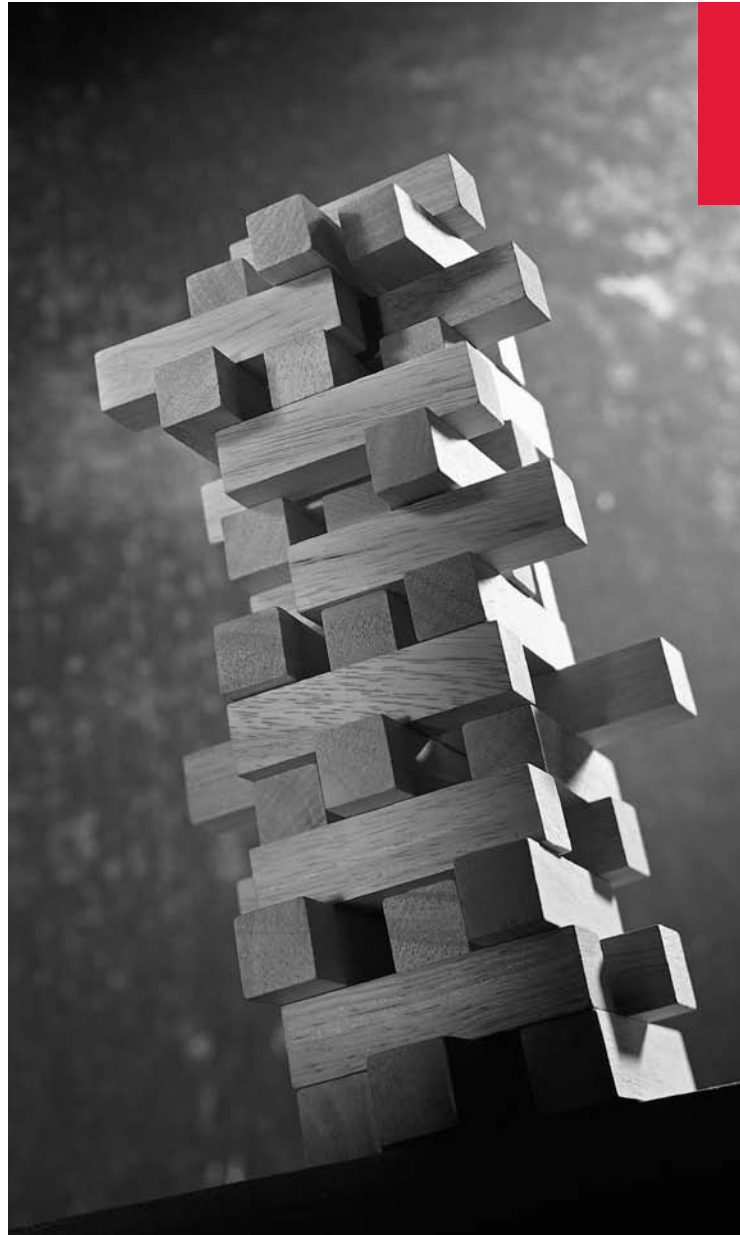
PROTOKOL: Najčešće vrsta međunarodnog ugovora sa kojim se mijenja sadržaj drugog međunarodnog ugovora (postupak amandiranja).

RATIFIKACIJA, RATIFIKOVANJE: (1) Proces sa kojim zakonodavno tijelo jedne države odobrava i potvrđuje postupak vlade za potpisivanje određenog ugovora; (2) formalna procedura, kojom se država obavezuje na poštivanje prihvaćenog ugovora.

REZERVA: Država – dogovorna strana može da se ogradi od konkretnog člana međunarodnog dogovora, zbog nesaglašavanja sa tom odredbom ili zbog nemogućnosti da ona bude primjenjena na teritoriji te zemlje. Rezerve, ipak, ne smiju da potkopavaju osnovni kontekst ugovora, pa odavde se u nekim ugovorima jasno naznačava koje odredbe ne smiju da se stave u režimu rezerve ili obrnuto, tačno da se opredjeli koje odredbe iz ugovora trpe mogućnost da budu izostavljene iz nacionalne primjene.

UNIVERZALNA DEKLARACIJA ZA Ljudska prava (engl. UDHR): Usvojena od strane Generalne skupćine 10.10.1948 godine. Osnovni dokument UN kojim se uspostavljaju ljudska prava, standardi i norme. Za podršku UDHR postoji suglasnost sa strane svih zemalja koje su članice. Iako je prvobitna namjera bila da ova deklaracija bude NEOBAVEZUJUĆA, vremenom razne njene odredbe postale su toliko poštovane od strane DRŽAVA, tako da sada već možemo reći da je ona dio OBIČAJNOG MEĐUNARODNOG PRAVA.

Ljudska prava: Prava koja imaju ljudi samo zato što su ljudska bića; nezavisno od njihovog državljanstva, nacionalne, rasne ili etničke pripadnosti, jezika, spola, seksualne orijentacije ili sposobnosti; ljudska prava postaju primjenljiva njihovim KODIFIKOVANJEM u okviru međunarodnih ugovora, kao i njihovim priznanjem kao dio OBIČAJNOG MEĐUNARODNOG PRAVA.

CIP – Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

316.647.82-054(035)

342.724(035)

OTSTRANJIVANJE diskriminacije na osnovu etničke pripadnosti ko-autori [Mirjana Najčevska, Saško Todorovski]; prevod na albanski jezik Naser Selmani, romski jezik Ljativ Demir, turski jezik Tulaj Sejfula, srpski jezik Lidija Kongulovska, vlaški jezik Ljubica Georgieva, bosanski jezik Emina Kurtović, engleski jezik Lenče Čadilovska - Skopje: Fondacija Institut otvoreno društvo -Makedonija: Udruženje građana za podršku međuetničkog dijaloga i razvoja zajednice "Zajedničke vrijednosti", 2009, - 74 стр. ; 24 см

Превод на делото: Прирачник за отстранување на дискриминацијата врз основа на етничката припадност/ ко - автори Мирјана Најчевска, Сашко Тодоровски. - Фусноти кон текстот - Содржи и: Прилози1-3

ISBN 978-608-218-033- 5 (ФИООМ)

ISBN 978-608-4561-11 -8 (Заеднички вредности)

1. Najčevska, Mirjana (автор) 2. Todorovski, Saško (автор)

а) Дискриминација врз етничка основа –Прирачници

COBISS.MK– ID 80264202

Projektna kancelarija
Fondacija Institut otvoreno društvo - Makedonija
Program za građansko društvo
Bul. Jane Sandanski 26/2-2
Skopje, Republika Makedonija
tel./faks: 02 24 03 0 10
www.soros.org.mk

Zajedničke vrijednosti
Bul. Kliment Ohridski 7/1
Skopje, Republika Makedonija
tel.: 02 32 17 242
faks: 02 32 17 240
www.cv.org.mk

Живеење во мултиетничка средина -
Граѓани со еднакви права, можности и заштита

Jetesë në mjedis multietnik -
Qytetarë me të drejta, mundësi dhe mbrojtje të barabartë

Multietnik Ortamda Yaşamak -
Eşit hak, imkan ve korumaya sahip vatandaşlar

Dživdipe ano multietnikano maškaripe -
Dizutne jekhutne hakojenca, šajdipa thaj arakhipa

Живети у мултиетничкој средини -
Граѓани са једнаким правима, могућностима и заштитом

Banã tu loc multietnic -
Bãnãtori cu idghi ăndrepturi, puteri shi avigljeari

Življenje u multietničkoj sredini -
Građani jednakih prava, mogućnosti i zaštite

Living in Multiethnic Environment -
Citizens with Equal Rights, Opportunities and Protection

Projekt je finansiran od Evropske Unije u okviru Programa Evropske inicijative za demokratiju i ljudska prava (EIDHR) Kampanja 4- unaprijeđenje jednakosti, tolerancije i mira i kofinansiran od Fondacije Instituta otvoreno društvo – Makedonija (FIODM).

Projekt provodi FIODM u suradnji sa NVO Zajedničke vrijednosti i 12 Centara za podršku NVO u: Veles, Prilep, Štip, Kičevo, Struga, Resen, Gevgelija, Negotino, Strumica, Delčevo, Kratovo i Debar